

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
DIN CHIȘINĂU
ȘCOALA DOCTORALĂ
„ISTORIE. PATRIMONIUL CULTURAL. MODERNITATE”**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 391:394.21(478)(043.3)

BUJOREAN TATIANA

**COORDONATE ALE DEZVOLTĂRII
COSTUMULUI POPULAR DIN BASARABIA
ȘI RSS MOLDOVENEASCĂ**

612.01 – *Etnologie*
Rezumatul tezei de doctor în istorie

Chișinău, 2025

**Teza a fost elaborată în cadrul
Școlii Doctorale „Istorie. Patrimoniu Cultural. Modernitate”,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău**

Conducător științific:

Liliana CONDRATICOVA, dr. hab. în studiul artelor, dr. hab. în istorie

Comisia de îndrumare:

Ludmila D. COJOCARU, dr. în istorie, conferențiar universitar

Natalia PROCOP, dr. în studiul artelor

Valentina URSU, dr. în istorie, conferențiar universitar

Componența Comisiei de doctorat, aprobată prin ordinul nr. 296 din 18.12.2024

Larisa NOROC, dr. în istorie, conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău – **președinte**

Liliana CONDRATICOVA, dr. hab. în studiul artelor, dr. hab. în istorie, Academia de Științe a Moldovei – **conducător științific**

Valentina URSU, dr. în istorie, conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, membru al Comisiei de îndrumare – **referent**

NICOLETA VORNICU, dr. habil. în arte vizuale, profesor, Centru mitropolitan de cercetare T.A.B.O.R., Iași, România, expert al Ministerului Culturii – **referent**

Diana NICOGLO, dr. în istorie, conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural – **referent**

Suștinerea va avea loc la data de **28 februarie 2025, ora 14:00**, în ședința Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale „Istorie. Patrimoniu Cultural. Modernitate” de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (str. Ion Creangă 1, Sala Senatului). Rezumatul și teza de doctorat pot fi consultate la Biblioteca Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, Biblioteca Națională a Republicii Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md).

Rezumatul tezei a fost expediat la data de **27 ianuarie 2025**.

Autor

Tatiana BUJOREAN _____

Conducător științific

Liliana CONDRATICOVA, dr. hab. _____

Președinte al Comisiei de doctorat

Larisa NOROC, dr., conf. univ. _____

CUPRINS

INTRODUCERE.	
REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	11
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	21
BIBLIOGRAFIA REZUMATULUI TEZEI	26
PUBLICAȚIILE AUTORULUI LA TEMA TEZEI	28
ADNOTARE	31
ANNOTATION	32
АННОТАЦИЯ	33

INTRODUCERE. REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

„Costumul tradițional este un simbol complex de mare operativitate în cadrul strategiilor identitare.

Dar el nu este doar o haină frumoasă.

Este simbol. Este forță, este unitate”.

dr. Varvara Buzilă

Actualitatea și importanța problemei abordate. Reper al identității și spiritualității etniei, costumul popular purtat în Basarabia și în RSS Moldovenească este componenta fundamentală a artei populare, care ilustrează cel mai expresiv principiul unității în diversitate, păstrând, în diferite etape istorice, particularitățile și trăsăturile de cultură și civilizație. Îmbrăcămintea populară este expresia caracteristicilor sociale și individuale ale omului care țin de gen, vârstă, statut civil și social. Mai mult, constituit în urma procesului de creație, prin sistemul de valori acumulat în timp, acest costum a devenit parte a patrimoniului cultural, parte organică a tradiției vestimentare românești, a dezvoltat și completat tiparele de bază ale costumului românesc și i-a conferit mai multă expresivitate¹. Produs al activităților individului și colectivității, costumul reflectă aspecte multidimensionale ale funcțiilor utilitare, estetice, simbolice, economice etc., aspecte care necesită o abordare din perspectivă diacronică și sincronică.

Abordarea subiectului legat de tipurile și practicile legate de costumul țărănesc este actuală în contextul cursului orientat spre salvagardarea patrimoniului cultural al Republicii Moldova, precum și în cel al racordării la practicile europene de promovare a acestuia. Costumul popular, prin câmpul semantic de care dispune, tipologia funcțională și estetică, a devenit un marker etno-cultural important în procesul de globalizare. Studiul modalităților de formare, analiza caracterului și semnificației istorice, reliefașarea aspectelor arhaice și de o proveniență mai recentă în portul popular femeiesc și bărbătesc, cu toate particularitățile distincte, va permite elaborarea unor modele de reconstrucție a pieselor sale componente cu implementarea lor în practică. În această ordine de idei remarcăm că prin decizia UNESCO din 1 decembrie 2022 cămașa cu altiță, cea mai reprezentativă piesă a costumului popular femeiesc, a fost inclusă în lista patrimoniului cultural al lumii, fapt ce va asigura o mai bună conștientizare a valorii artei populare. Este bine de luat aminte că dosarul comun al Republicii Moldova și România subliniază valoarea acestui element al portului popular, care necesită a fi studiat, valorificat și promovat, iar practicile specifice de creație vor fi păstrate și transmise din generație în generație.

Actualitatea și importanța majoră a problemei cercetate derivă din obiectivul asumat de a studia portul popular în esența lui. O precizare foarte importantă pe care ținem să o facem în continuare este că în secolul al XX-lea, în cadrul actului de comunicare cultural și identitar², costumul popular din Basarabia și RSS Moldovenească s-a realizat într-un

¹ BUZILĂ, V. *Costumul popular din Republica Moldova*. Chișinău: Reclama, 2011, p. 143.

² POP, M. *Obiceiuri tradiționale românești*. București: Institutul de Cercetări Etnologice și Di-

sincretism de planuri contextuale de ordin social, economic, politic și ideologic, la care se adaugă repere culturale și spirituale. Grație aspectului general al problemei abordate, am recurs la analiza coordonatelor dezvoltării lui, ceea ce ne-a permis să-i delimităm poziția în aceste planuri și să vizăm următoarele: 1) coordonata de conservare de la începutul secolului, etapă în demersul nostru științific, în care portul popular l-am analizat în calitate de reper în formularea identității etnice a poporului; 2) coordonata evoluției formelor alterate ale structurilor morfologice și plastico-decorative ale portului popular în secolul al XX-lea sub impactul procesului de industrializare și a fenomenului modei, adică a vestimentației de tip urban, dar și de afirmare a identității naționale, de modernizare și adaptare la noile cerințe ale societății din perioada interbelică, etapă în care ne-am propus să prezentăm un tablou evolutiv multilateral, fundamentat mai ales pe cercetarea de teren și alte surse accesibile; 3) coordonata de abandon și de substituire a lui cu "costum național moldovenesc" de tip sintetic în perioada sovietică, etapă la care, prin cercetarea noastră, am intenționat să supunem analizei modul în care acesta din urmă a marcat specificul național în RSS Moldovenească, prin luarea în considerare a altor aspecte ale fenomenului de metamorfozare, și anume a mecanismelor care au stat la baza constituirii "costumului național moldovenesc" al RSSM, formă denaturată a portului popular, instrument prin intermediul căruia a fost reprezentată o "nouă identitate națională"³.

În ceea ce privește contextul sau cadrul, ne referim la mediul în care s-a dezvoltat costumul popular cu implicarea mai multor planuri concomitente de manifestare, iar coordonatele au folosit pentru a descrie poziția lui în acest mediu și, astfel, am identificat trei tipuri de statut al costumului manifestat în trei secvențe de dezvoltare a lui.

Deranjați de modul confuz în care se folosesc termenii port popular și "costum național moldovenesc", raportați fiind, în opinia noastră, la diferite tipuri de vestimentație, acest mecanism distinct a permis să ajungem la un acord asupra conținutului "costumului național moldovenesc", care, începând cu înființarea, dar și pe tot parcursul perioadei de existență a URSS-ului și RSS Moldovenești, a căutat să își formeze un set de caracteristici ale diferenței față de prototipul său, portul popular, prin delimitarea spațiului propriu de acțiune, plasat pe o axă mai degrabă ideologică decât culturală. Popularizarea "costumelor naționale" a fost însoțită de generalizarea, în spațiul ex-sovietic, a industriei de producție a acestuia, astfel ca să devină un instrument al propagandei ideologice strâns legat de ideea formării "națiunii moldovenești", căreia i sa atribuit și un "costum național". Majoritatea formelor de popularizare a numeroaselor variante de "costum național", erau operate pentru a organiza și structura "corect" discuțiile despre diversitatea etnică în URSS, reflectate și în discursul Secretarului Comitetului Central al PC (b) din Moldova, L. Brejnev, din anul 1951. De altfel, asemenea "costume naționale" au fost formate pentru majoritatea republicilor socialiste ale Uniunii Sovietice. Discursul de la Kremlin a transformat instantaneu "costumul național moldovenesc" (dar și cel ucrainean, estonian, georgian etc.) într-un simbol hibrid, ușor de recunoscut în URSS și în afara ei. Un asemenea "costum național", în mai multe versiuni ornamen-

alectologice, 1976, p. 9.

³ BUJOREAN, T. Considerations regarding the national costume as an object of the soviet propaganda. In: *Brukenthal. Acta Mvsei XIII. 5, Brukenthalia Romanian Cultural History Review*. Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu/Hermannstadt. 2019, nr. 9, pp. 1027-1035.

tale și cromatice, a fost promovat în cadrul riturilor politice și a sărbătorilor naționale, unionale și internaționale. Ne referim, în speță, la faptul că realitatea URSS-ului, care a contribuit la erodarea ansamblului vestimentar țărănesc, a fost dominată de "costume naționale" impuse și reglementate de sistemul ideologic, iar popularizarea lor avea scopul de a demonstra "bunăstarea" adusă de sistemul sovietic, inclusiv, în RSSM, devenind un instrument de accentuare a "noului sistem de valori" și de ocultare a celui anterior. Elementele moștenirii etnografice ale etniilor din spațiul ex-sovietic erau văzute ca o resursă pentru menținerea unui nivel înalt de patriotism în rândul cetățenilor sovietici, ca efect, costumele populare, cea mai importantă parte a identității etnice, s-a transformat într-o sursă de experiență estetică, într-o "vitrină" a culturii naționale. Pe baza materialului investigat am ajuns la concluzia că "costumul național moldovenesc" este un concept inventat, care a devenit simbol al diversității etnoculturale în URSS, o "imagine vizuală nouă" asociată cu o "identitate națională nouă". Conceptul, pe tot parcursul existenței sale, a fost articulat cu formula "înflorirea formei naționale cu conținut socialist" în contextul realității sovietice.

Cu referire la cercetarea de față trebuie de menționat că din această perspectivă portul popular din spațiul actual al Republicii Moldova nu a fost examinat în toată complexitatea sa, ceea ce explică necesitatea acestei cercetări, care îl va repune la locul său important și îi va reda valoarea specifică de marker al identității poporului.

Dezvoltarea costumului popular în secolul al XX-lea (reflectată în baza materialului din spațiul actual al Republicii Moldova) prezintă interes deosebit, în primul rând, pentru cercetători, prin oportunitatea de a o studia în cadrul unei perioade care abundă în evenimente sociale, culturale, economice și politice. În al doilea rând, în pofida faptului că tema portului popular a fost cercetată de mai mulți istorici, etnografi și etnologi, rezultatele și concluziile la care s-a ajuns sunt insuficiente pentru domeniul vizat, deoarece tema a fost abordată în alte limite temporale sau sub alte aspecte. Constatăm că acest subiect nu a fost reflectat din perspectiva examinării transformărilor, la care a fost supus sistemul vestimentar popular, iar rezultatele obținute în acest context sunt insuficiente pentru realizarea unei viziuni de ansamblu asupra evoluției costumului popular din punct de vedere istoric, etnologic și artistic, fapt care a condiționat alegerea acestei teme de cercetare, care se prezintă ca un studiu complex și pluridisciplinar, de unde rezidă și actualitatea subiectului investigat. Cu atât mai mult că a fost desfășurat un proces de interconectare a etnologiei cu alte științe conexe: istorie, arheologie, demografie, sociologie ș.a., deschizând, totodată, noi perspective de colaborare ale acestora, cu depășirea hotarelor stricte de cercetare prin transformări metodologice și teoretice, subliniind faptul că etnologia este un domeniu interdisciplinar. În pofida faptului că mai mulți istorici și etnologi au realizat cercetări despre geneza costumului popular și formele lui de manifestare, după 1991 a devenit iminentă necesitatea reevaluării critice a acestor publicații care, deseori, erau conformate ideologiei de partid.

Demersul nostru științific este motivat, totodată, și de interesul societății față de componentele culturii și civilizației populare, acesta având caracter transdisciplinar și o semnificație importantă în conturarea noilor orientări în știința etnologică prin cercetarea straturilor succesive ale evoluției portului popular în secolul al XX-lea, clasificat

ca marker identitar material și spiritual, în cadrul căruia sunt împărtășite semne vizuale și coduri comune. Subscriem astfel sub afirmația etnologului Maria Bâtcă, precum că costumul popular „alături de limbă, obiceiuri și tradiții, constituie o emblemă de recunoaștere, un simbol, un reper, o constantă identitară fundamentală”⁴.

Gradul de investigare a problemei. În mai multe publicații accesibile pentru cercetarea noastră au fost reflectate evoluția costumului popular, etapele de dezvoltare, motivele ornamentale folosite în decorul pieselor vestimentare etc. Constatăm că lucrările publicate cu referire la portul popular din Basarabia și RSSM au fost de cele mai multe ori prea generale, concentrate asupra unui segment îngust tematic sau cronologic, autorii abordând subiectul tangențial sau urmărind alte obiective decât cele care ne-au interesat pe noi. Problema costumului popular, analizat prin prisma transformărilor la care a fost supus în secolul al XX-lea, a fost trecută cu vederea de etnologi, istorici, antropologi, fapt care face actuală și iminentă cercetarea inițiată de noi, iar sursele identificate și examinate detaliat permit determinarea schimbărilor prin care a trecut costumul popular și elaborarea unui studiu special de care duce lipsă la etapa actuală istoriografia națională.

Spportul teoretic. În spațiul cultural studiat lucrările consacrate domeniului nu sunt atât de numeroase, însă cele care au fost editate până acum pot servi în calitate de suport teoretic pentru demersul înaintat. Pentru realizarea tezei am apelat la baza teoretică formată din publicațiile semnate de cercetători notorii în domeniu, etnografi, etnologi, critici de artă din România, precum Emilia Pavel (cu cele mai relevante descrieri și analize ale portului popular)⁵, Aurelia Doagă (care a descris portul din diferite zone ale României, cu indicații privind tehnicile de cusut, având atașate și planșe cu modele)⁶, Angela Paveliuc Olariu⁷, Alexandrina Enăchescu Cantemir⁸, Maria Bâtcă (care a elaborat un amplu studiu despre costumul popular)⁹, Mihai Pop¹⁰ (folclorist, antropolog cultural și etnolog) ș.a. Pentru RSSM și după 1991, Republica Moldova, suportul teoretic a fost conferit de lucrările elaborate de Ada Zevin și Matus Livșiț¹¹, M. Dimitriu¹², V. Zelen-

⁴ BÂTCĂ, M. *Costumul popular românesc*. București: Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, 2006, p. 5.

⁵ PAVEL, E. *Portul popular din zona Iași*. București: Meridiane, 1975. 40 p.; PAVEL, E. *Portul popular moldovenesc*. Iași: Junimea, 1976. 208 p.

⁶ DOAGĂ, A. *Ii și cămăși românești*. București: Ed. Tehnică, 1981. 60 p.

⁷ PAVELIUC OLARIU, A. *Arta Populara Din Zona Botosanilor. Portul Popular*. Botoșani: Muzeul Județean Botoșani, 1980. 163 p. [online] [citată 17.07.2023]. Disponibil: <https://pdfcoffee.com/paveliuc-olariu-angela-arta-populara-din-zona-botosanilor-portul-popular-pdf-free.html>

⁸ ENĂCHESCU-CANTEMIR, A. *Portul popular românesc*. București: Meridiane, 1971. 182 p. [online] [citată 17.07.2023]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/436763075/1971-Portul-popular-romanesc-Alexandrina-En%C4%83chescu-Cantemir-pdf>

⁹ BÂTCĂ, M. *Costumul popular românesc*. București: Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, 2006. 242 p.

¹⁰ POP, M. *Obiceiuri tradiționale românești*. București: Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice, 1976. 192 p.

¹¹ ЗЕВИНА, А.М.; ЛИВШИЦ, М.Я. *Национальные костюмы Молдавии*. Кишинёв: Картя Молдовеняскэ, 1960. 32 p.

¹² ДИМИТРИУ, М.; ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм*. Кишинёв: Тимпул, 1975. 61 p.

ciuc¹³, Iulia Paliț-Palade¹⁴, Viorica Țurcanu¹⁵, Zina Șofransky¹⁶, Varvara Buzilă¹⁷, precum și pliantele alcătuite de Silvia Șaranuța și ilustrate de artistul plastic Luiza Ianțen¹⁸.

În așa fel, **problema cercetării** se structurează din exigența de a reflecta coordonatele dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească în secolul al XX-lea, examinate în contextul evoluției istorice și a transformărilor survenite.

Obiectul de studiu îl constituie sistemul vestimentar popular din Basarabia și RSS Moldovenească, constituit din armonizarea elementelor, motivelor, compozițiilor ornamentale, într-un tot întreg stilistic de unicitate, conform gramaticii românești¹⁹, care a trecut prin mai multe etape de dezvoltare pe durata secolului al XX-lea.

Segmentul cronologic al studiului are limita de jos anii 1900, perioada în care putem analiza aspectele ce cuprind un număr mare de fapte ale comportamentelor economice în mediul rural și cel urban, care și-au pus amprenta asupra costumului popular. Totodată, la început de secol XX, prin expedițiile etnografice ale cercetătorilor ruși, au fost preluate din Basarabia către muzeele Rusiei numeroase piese vestimentare, care ulterior au fost substituite prin piese specifice portului slav, astfel fiind pus începutul erodării sistemului vestimentar țărănesc din Basarabia²⁰. Limita cronologică de sus a cercetării noastre ține de sfârșitul secolului al XX-lea, întrucât odată cu destrămarea URSS și proclamarea independenței Republicii Moldova în anul 1991, a luat sfârșit procesul de transformare, sub impactul societății socialiste, a costumului popular în ”costum național moldovenesc”, unul sintetic, străin populației românești de la est de Prut. A urmat o perioadă de căutări și împrumuturi în domeniul portului popular, aflate adesea la hotar cu *Kitsch*-ul, care s-au soldat cu o perspectivă de revenire la statutul său autentic.

Limitele geografice: ansamblul vestimentar popular studiat în teza de față se racor-

¹³ ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм – Moldavian National Costume*. Кишинёв: Тимпул, 1985. 143 p.

¹⁴ PALIȚ-PALADE, I. *Portul popular din Republica Moldova*. Chișinău: Grafema-Libris, 2003. 40 p.

¹⁵ ȚURCANU, V. *Costumul: tradiție și modernitate – valorificări*. Chișinău: Notograf Prim, 2012. 272 p.

¹⁶ ȘOFRANSKY, Z.; ȘOFRANSKY, V. *Cromatică tradițională românească*. București: Editura Etnologică, 2012; ȘOFRANSKY, Z. Aspecte estetice în arta tradițională. In: *Revista de Etnologie și Culturologie*. 2015, nr. 18, pp. 8-14.

¹⁷ BUZILĂ, V. *Costumul popular din Republica Moldova*. Chișinău: Reclama, 2011. 159 p.

¹⁸ ШАРАНУЦА, С. *Costum național moldovenesc de femeie. Молдавский национальный женский костюм. Moldavian women's national costume*. Тирасполь: Тип. г. Тирасполя; ШАРАНУЦА, С. *Costumul național al femeii găgăuze. Гагаузский национальный женский костюм. Gagauz women's national costume*. Тирасполь: Тип. г. Тирасполя; ШАРАНУЦА, С. *Costum național gagauz pentru bărbați. Гагаузский национальный мужской костюм. Gagauz men's national costume*. Тирасполь: Тип. г. Тирасполя; ШАРАНУЦА, С. *Motive naționale. Национальные мотивы*. Тирасполь: Тип. г. Тирасполя.

¹⁹ BUZILĂ, V. *Costumul popular din Republica Moldova*, p. 143.

²⁰ CONDRATICOVA, L.; BUJOREAN, T.; CERCAȘIN, M.; TOCARCIUC, A.; PINTILEI, E. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească. In: *Akademios*. 2020, nr. 2(57), pp. 144-154.

dează preponderent la spațiul actual al Republicii Moldova, cu includerea în arealul de cercetare a portului din regiunile de nord și de sud ale Basarabiei în perioada interbelică.

Scopul tezei constă în fundamentarea teoretică și aplicativă a coordonatelor dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească în secolul al XX-lea, identificarea circumstanțelor transformărilor intervenite și analiza impactului lor asupra cadrelor contextuale de manifestare a portului în spațiul socio-cultural studiat.

Pentru atingerea scopului enunțat au fost abordate mai multe aspecte istorico-etnologice, artistice și muzeografice, fiind formulate următoarele **obiective**:

1) Sistematizarea datelor privind structurile morfologice și plastico-decorative de bază ale costumului popular din Basarabia, ale formelor lui de manifestare la începutul secolului al XX-lea;

2) Reflectarea și interpretarea principalelor transformări ale contextelor și, implicit, planurilor de referință care au înlesnit reducerea sferei de acțiune a sistemului vestimentar analizat;

3) Identificarea și precizarea modificărilor intervenite în sistemul vestimentar fără-nesc în prima jumătate a secolului al XX-lea, care au avut drept consecință alterarea acestuia și a mesajelor transmise cu ajutorul lui;

4) Examinarea principalelor transformări ale contextelor și planurilor contextuale care au favorizat algoritmul constituirii "costumului național" în RSS Moldovenească;

5) Analiza procesului de substituire a costumului popular cu "costum național moldovenesc", plasat pe o axă mai degrabă ideologică decât culturală în RSS Moldovenească;

6) Reflectarea procesului de constituire a modei de tip sovietic și a vestimentației în stil folcloric, bazate pe ansamblul vestimentar popular în RSS Moldovenească;

7) Prezentarea coordonatelor dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească în secolul al XX-lea, cu recomandări de reconstituire a acestuia și revenire la structura lui morfologică și plastico-decorativă de bază.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei este determinată de faptul că în premieră, prin prisma algoritmului propus de cercetare, sunt reevaluate informațiile existente despre statutul portului popular la diferite etape istorice și completate cu fapte noi, inedite, examinate prin prisma coordonatelor dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească în secolul al XX-lea, subiect ajuns pe agenda cercetătorilor pentru prima dată. Secolul al XX-lea a fost marcat semnificativ de două mari evenimente politice: Primul Război Mondial, urmat de întregirea neamului românesc, și cel de-al Doilea Război Mondial, cu repercusiunea lui de extindere a doctrinei comuniste. În atare condiții, teza este o primă investigație științifică complexă, din punct de vedere istoric și etnologic, a dezvoltării costumului popular în contextul derulării evenimentelor care au avut un impact substanțial asupra ansamblului transformărilor de ordin morfologic și plastico-decorativ în secolul al XX-lea. Un plus de noutate și originalitate atribuie investigației abordările multiaspectuale, interdisciplinare și pluridisciplinare, efectuate din perspectiva economică, socială, culturală a problemei, prin analiza unei diversități de materiale și documente inedite, introduse în premieră în circuitul științific prin intermediul publicațiilor autorului și a demersului științific în cauză.

Valoarea teoretică a tezei constă în accentuarea semnificațiilor complexe a legităților și specificului dezvoltării costumului popular în secolul al XX-lea, fapt extrem de important, deoarece portul popular, ca fenomen de cultură și civilizație, reflectă cel mai expresiv modul de organizare a societății din punct de vedere economic, social-politic și cultural, mentalitățile și credințele oamenilor, obiceiurile și riturile de trecere ale acestora, precum și impactul ideologiei, de orice natură, asupra evoluției lui.

Valoarea aplicativă. Prin complexitatea materialului factologic de ordin etnografic, etnologic, istoric și plastic, acumulat mai ales ca urmare a expedițiilor proprii de teren, teza de față poate fi utilă în studiile interdisciplinare atât în sens teoretic, cât și aplicativ. Informațiile concentrate în teză și publicațiile autorului la tema tezei vor servi drept punct de reper pentru specialiști la pregătirea tezelor de licență, master și doctorat, lucrărilor de sinteză privind geneza și afirmarea portului popular, pot fi utilizate ca suport de curs în cadrul cursurilor universitare la etnologie, antropologie culturală și istorie, artele decorative naționale ș.a.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetărilor realizate de noi între anii 2016 și 2024 au fost valorificate editorial în 27 de publicații, inclusiv 5 articole în reviste internaționale, 1 articol în revistă *Categoria A* (SCOPUS), 4 articole în reviste naționale *Categoria B*, 2 materiale în culegeri naționale/internaționale, 8 materiale ale conferințelor naționale/internaționale, 7 rezumate ale conferințelor științifice. Totodată, rezultatele cercetărilor au fost aprobate la 15 conferințe naționale și internaționale.

Implementarea rezultatelor. Rezultatele cercetărilor au fost implementate în cadrul orelor teoretice și practice la cursurile universitare la disciplina "Teoria modei" la Facultatea Design a Universității Tehnice a Moldovei și la disciplina "Proiect", Facultatea Arte Plastice și Design de la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice. O serie de recomandări cu privire la reconstituirea costumului popular și actualizarea lui au fost luate în considerare în cadrul activității legate de "Practica etnografică" cu studenții de la specialitatea "Design vestimentar", Facultatea Arte Plastice și Design de la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, în cadrul expozițiilor de artă decorativă cu prezentarea lucrărilor proprii sau ghidarea colecțiilor vestimentare elaborate de studenți și masteranzi. Unele colecții vestimentare inspirate din portul popular, au fost prezentate în cadrul defileului de modă realizat la conferința științifică internațională „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, prima ediție (23-24 septembrie 2019)²¹ și incluse în filmul de promovare a patrimoniului cultural material la cea de-a doua ediție a conferinței, din 22-23 septembrie 2020²² ș.a.

Cuvinte-cheie: costum popular, Basarabia, RSS Moldovenească, etnologie, istorie, cultură, patrimoniu, costum popular cotidian, costum popular ceremonial, sărbătoare, rit, ceremonie, obicei, modă, stil, vestimentație, accesorii, podoabe, bijuterii, costum național, "costum național moldovenesc", rit politic, modă de tip sovietic, stil folcloric.

²¹ "Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine", ediția I [online] [citată 17.07.2023]. Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=yBnCqv3s_IY&ab_channel=BibliotecaNa%C5%A3ional%C4%83aRepubliciiMoldova

²² „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, ediția a II-a [online] [citată 17.07.2023]. Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=_dFrQBBn490&ab_channel=IDSITV

CONȚINUTUL TEZEI

Teza este alcătuită din Introducere, în care sunt expuse argumentarea temei, gradul de cercetare în istoriografie, scopul și obiectivele, cadrul cronologic și geografic, valoarea teoretică și aplicativă, noutatea și originalitatea. Teza este compusă din patru capitole fiecare cu concluzii, Concluzii generale și recomandări. Lista bibliografică include 484 de publicații în limba română, engleză, franceză, ucraineană, rusă, surse electronice. Anexele reprezintă materialele de teren ale autorului, lista informatorilor, lista muzeelor vizitate, material fotografic ce reflectă piesele costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească.

Primul Capitolul este intitulat ”Costumul popular din Basarabia și RSS Moldovenească: repere istoriografice și surse de documentare” și abordează subiectul portului popular, care a constituit obiectul cercetării a numeroase studii inter- și transdisciplinare, cunoștințele în domeniu fiind completate de publicațiile din sfera de interes a istoriei, artei, tehnologiei, culturologiei, sociologiei, care integrează anumite aspecte ale problemei enunțate de noi, însă vizează segmente mai reduse ale sectorului?. Lucrările publicate au fost de cele mai multe ori prea generale, au abordat problema tangențial, în alte limite spațiale sau cronologice, sau au urmărit alte obiective decât cele trasate de noi. Constatăm că autorii publicațiilor examinate în foarte rare cazuri se apleacă asupra studierii și descrierii procesului de metamorfozare și a coordonatelor dezvoltării costumului țărănesc în secolul al XX-lea în Basarabia (începutul secolului al XX-lea, perioada interbelică) și RSS Moldovenească (1945–1991), de unde rezultă noutatea și originalitatea studiului propus de noi.

Am evidențiat câteva etape cronologice de bază ale istoriografiei care țin de portul popular și de dezvoltarea lui: I) Basarabia în perioada țaristă, a doua jumătate a secolului al XIX-lea – 1917; II) perioada interbelică, anii 1918–1944; III) perioada sovietică, anii 1944–1991 și IV) publicațiile autorilor apărute după proclamarea independenței Republicii Moldova în anul 1991. Preocupările de cercetare a costumului popular din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea și cele din perioada sovietică au avut un caracter diferit, din care rațiune este necesară reexaminarea critică, obiectivă a concepțiilor autorilor care au abordat problema²³.

Subiectul surselor în etnologie la etapa actuală este pe larg dezbătut, căutându-se căi eficiente de dezvoltare și abordare a problemelor, începând cu extinderea obiectului de cercetare până la diversificarea metodologiei, cu sublinierea specificului cunoașterii etnografice și determinarea valorii cercetărilor în domeniul etnologiei, bazată pe un anumit tip de izvoare și axată, în funcție de școli științifice, pe sinteză, strategii, categorii și modele de cunoaștere, cu dominarea datelor concrete sau conceptuale, după caz²⁴.

²³ BUJOREAN, T.P. Coordonatele dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească: repere istoriografice și surse de documentare. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Vol. 7, Iași-Chișinău-Lviv: 2024, pp. 559-573.

²⁴ ПРИГАРИН, А.А. Вариативность этнографического знания: потенциал источников и разнообразие подходов, In: *Интеграция археологических и этнографических исследований: сборник научных трудов*. Часть 1. Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ,

În baza acestor căutări și investigații de teren, cercetările noastre legate de coordonatele dezvoltării costumului popular se bazează pe date gnoseologice de cunoaștere și fapte-concepte care au fost abordate în paginile tezei.

Pentru reconstituirea etapelor dezvoltării costumului în RSS Moldovenească, am făcut apel la presa vremii, și anume revistele perioadei sovietice: ”Femeia Moldovei”, ”Moldova”, ”Cultura Moldovei”²⁵, ziarul ”Tinerimea Moldovei”.

În baza surselor de arhivă (Agenția Națională a Arhivelor) am identificat o serie de ateliere unde se lucra vestimentație și ”costum național moldovenesc”, produs sintetic, creat în contrapunere cu costumul popular, folosit ca instrument al propagandei în perioada URSS pentru a demonstra existența a două popoare neînrudite: români și moldoveni.

Locul central în studiul nostru revine pieselor de port popular din cadrul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău, fișele muzeografice consultate extinzând substanțial datele cu referire la piesele păstrate în custodia MNEIN, care au fost coroborate cu rezultatele cercetărilor noastre de teren și au condus la sistematizarea informațiilor și elaborarea unei tipologii complexe a costumului popular. Cercetarea de teren realizată în mai multe localități din spațiul actual al Republicii Moldova pentru a acoperi geografic satele din nordul, sudul și centrul țării, cu implicarea unor localități din stânga Nistrului, ne-a permis formarea unei baze consistente de materiale de teren ale autorului. Sursele documentare ne permit să demonstrăm că ”costumul național moldovenesc”, creat sintetic în baza portului popular, a devenit în perioada sovietică element de propagandă ideologică.

Dezvoltarea costumului popular și transformările la care a fost supus de-a lungul perioadei investigate – de la începutul secolului al XX-lea până la 1991, dar și perioada de până la sfârșitul secolului al XX-lea – care a constituit obiectul cercetărilor noastre, reprezintă un sistem codificat integru, fenomen social și indicator expresiv al statutului posesorului. El subliniază cel mai pronunțat problemele apartenenței etnice, de identificare la nivel interpersonal și colectiv, de ordin demografic și societal, diferențiere civilă și socială prin calitatea și valoarea țesăturilor și ornamentelor utilizate, punând în evidență, sub impactul modernității și modei, influențele est- și vest-europene la capitolul material textil, croi, modele, culori folosite.

Examinând publicațiile în domeniu și analizând sursele de cercetare, am ajuns la următoarele concluzii, iminente Capitolului I:

1) În pofida atenției cercetătorilor față de acest subiect, problema coordonatelor dezvoltării costumului nu a fost abordată în istoriografie, de unde rezultă noutatea și originalitatea cercetării întreprinse de noi. Publicațiile disponibile la această etapă de cercetare oferă suportul teoretic necesar pentru a evalua echidistant felul în care a evoluat costumul popular în această perioadă.

2010, pp. 29-35; ГЛУШКО, М.С. *Методика польового етнографічного дослідження: Навч. посібник*. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 288 p.; РЭДКЛИФФ-БРАУН, А.Р. *Структура и функция в примитивном обществе*. Очерки и лекции. М.: Вост. лит., 2001. 304 p.

²⁵ Modele de costume naționale din Moldova. In: *Cultura Moldovei*. 1957. 26 sept., p. 3.

2) Sursele de cercetare au permis să determinăm gradul de investigație a problemei dezvoltării costumului popular și au fost clasificate în cele scrise (dosare de arhivă, acte oficiale, cataloage expoziționale, fotografiile de epocă, schițe de costume și piese vestimentare, fișe muzeale) și cele materiale (piese identificate în colecțiile muzeelor de diferit statut, precum și cele oferite de unele persoane intervievate în timpul cercetărilor de teren).

3) Sursele analizate au oferit posibilitatea de a elabora o tipologie complexă a pieselor costumului popular și de a urmări dinamica dezvoltării acestuia în perioada vizată.

4) Expedițiile etnografice de amploare întreprinse de etnografi și însemnările acestora, sunt foarte importante și aveau câteva funcții: de repertoriere a materialului, fixare foto și documentare, transmitere în muzee, utilizare în calitate de sursă pentru crearea noilor modele de piese vestimentare și articole textile. Grație acestor expediții etnografice au fost repertoriate și conservate mai multe piese originale, ulterior trecute în custodia muzeelor centrale sau locale, în funcție de valoarea lor.

5) Prin identificarea pieselor autentice, păstrate în cadrul colecțiilor muzeelor locale, precum și în colecții private, încercăm să reconstituim adevăratul costum popular din mediul rural și cel urban, care era distinct prin mai multe particularități, și anume statutul civil și social-economic al posesorului, posibilitățile financiare, măiestria artizanului etc.

6) În procesul studierii costumului popular, a fost elaborat un algoritm aparte de investigare, care a constat din trei componente de bază: obiectul de studiu, nemijlocit cercetătorul, resursele și instrumentele de cercetare care au condus la elaborarea unui anumit sistem, programul de cercetare, alegerea instrumentarului necesar și a metodelor științifice de lucru.

Examinarea publicațiilor ce vizează costumul popular, precum și sursele de cercetare, majoritatea dintre ele fiind introduse în premieră în circuitul științific, fortifică intenția noastră de a identifica coordonatele dezvoltării acestuia pentru a readuce costumul de patrimoniu în atenția cercetătorilor, societății civile, factorilor de decizie.

Cel de-al doilea capitol **”Configurări ale costumului popular din Basarabia la începutul secolului al XX-lea”** este centrat pe descrierea costumului popular la început de secol XX, iar documentările noastre de teren și interviuarea unui număr mare de respondenți, studiul literaturii de specialitate coroborat cu datele colecțiilor muzeale, vin să afirme unitatea și diversitatea portului mai degrabă la nivel local și regional, fără a transpune un model de vestimentație strict asupra unei zone artificial propuse de V. Zelenciuc²⁶.

²⁶ ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de nord ale Moldovei. Молдавский сценический костюм. Северные районы Молдавии*. Кишинёв: Тимпул, 1985, p. 5; ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de nord ale Moldovei. Молдавский сценический костюм. Северные районы Молдавии*. Кишинёв: Тимпул, 1985, p. 8; ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de pe malul stâng al Nistrului. Молдавский сценический костюм. Левобережные районы МССР*. Кишинёв: Тимпул, 1985, p. 5; ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de centru ale RSS Moldovenești. Молдавский сценический костюм. Центральные районы Молдавской ССР*. Кишинёв: Тимпул, 1988, p. 3; ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de sud ale RSSM. Молдавский сценический костюм. Южные районы МССР*. Кишинёв: Тимпул, 1990, p. 11.

Pentru o înțelegere mai bună a problemicii enunțate, au fost sistematizate datele bazându-ne pe relația primară care guvernează societatea, relația bărbat/femeie din care rezultă și clasificarea fundamentală a fiecărui port: portul femeiesc și portul bărbătesc. Urmând această clasificare, portul popular a fost repertoriat în funcție de părțile corpului pe care le acoperă, atribuindu-le semne ce țin de statutul social sau de valorile morale și estetice ale purtătorului. Pe lângă aceste clasificări, au fost urmărite două componente de bază ale portului popular, constituite istoric – una cotidiană și alta sărbătorească, aflate în relații de interdependență²⁷. Portul, în linii generale, se realiza într-un sincrism de planuri contextuale concomitente cu structură ierarhică specifică, ca de exemplu socio-economic, de comportare, sacral, ceremonial, artistic²⁸.

La identificarea echidistantă a costumului popular pentru femei a fost luată ca bază tipologia elaborată de etnologii români Georgeta Stoica și Paul Petrescu²⁹, îmbrățișată și de Emilia Pavel³⁰. Astfel, costumul popular femeiesc la începutul secolului al XX-lea apare cristalizat sub forma: 1) *costumul cu o catrință* – ținută de formă dreptunghiulară care acoperă poalele cămășii de la brâu în jos; 2) *costumul cu două catrințe* – ținături dreptunghiulare purtate pereche în față și în spate peste poale; 3) *costumul cu fotă* – ținută dreptunghiulară înfășurată în jurul șoldurilor, de veche tradiție, cu decolur grupat la capete și pe margini sub formă de dungă și alesături, purtată peste poalele cămășii; costumul cu fotă – ținută dreptunghiulară din două registre cromatice diferite, care divizează foaia în două jumătăți pe linia orizontală, de o tradiție mai târzie³¹. În tipologia pieselor costumului popular, multiplele funcții pe care le-a avut cămașa – emblemă a apartenenței și semn al unității etnice, criteriu care marca vârsta și statutul social al purtătoarei, ocaziile, dar și funcția simbolică și de ritual etc.–, pune accent pe importanța deosebită a acestei piese în structura sistemului vestimentar de patrimoniu.

Costumul popular bărbătesc, identificat în baza arhivelor și colecțiilor muzeale, la începutul secolului al XX-lea se compunea din: căciulă de miel, pălărie de păslă sau de paie, cămașă lungă ”bătrânească”, brâu, chimir sau curea lată de piele, ȋțari încrețiți, izmene înguste sau late, cioareci sau nădragi de stofă groasă de lână albă, veste de stofă sau pieptare de piele, cojocele scurte cu mâneci, haine lungi de dimie, sumane, cojoace mari, obiele, opinci, ghetete sau cizme.

Urmare a discuțiilor cu respondenții, stabilim că piese comune ale portului femeiesc și bărbătesc sunt cingătorile, brăul, bărnețele, chimirul, care completează costumul bărbătesc sau femeiesc și subliniau concordanța între ele, de regulă, erau specifice atât pentru port cotidian cât și festiv, purtate în sezonul de iarnă sau vara.

²⁷ BUJOREAN, T. Relații de interdependență și interinfluență între costumul popular moldovenesc cotidian și cel de sărbătoare în perioada contemporană. In: *Revista de Etnologie și Culturologie*. 2016, nr. 20, 135-139.

²⁸ POP, M. *Obiceiuri tradiționale românești*. București, 1976. p. 9.

²⁹ STOICA, G.; PETRESCU, P. *Dicționar de artă populară*. București: Editura Enciclopedică, 1997. 520 p.

³⁰ PAVEL, E. *Portul popular din zona Iași*. București: Meridiane, 1975. 40 p.; PAVEL, E. *Portul popular moldovenesc*. Iași: Junimea, 1976. 208 p.

³¹ BUZILĂ, V. *Costumul popular din Republica Moldova*. Chișinău, 2011, p. 90.

Studiind configurațiile costumului popular din Basarabia, a culturii și civilizației populare în vederea tezaurizării celei mai valoroase creații ale acesteia, a portului popular de patrimoniu fidel statutului de marcă identitară, au fost sistematizate datele privind structura morfologică și plastico-decorativă a costumului popular la hotarul secolelor XIX–XX, și s-a ajuns la următoarele concluzii valabile pentru cel de-al doilea capitol:

1) Sistemele vestimentare populare manifestă un set extins și variat de caracteristici comune. Particularitatea costumului de patrimoniu din Basarabia este în interpretarea proprie, inedită, a viziunii asupra lumii și ține de condițiile specifice în care această interpretare s-a dezvoltat.

2) Ca element al culturii materiale și spirituale, cu semnificații sociale, acest costum și-a păstrat aproape neschimbată structura morfologică (croiul) până la început de secol XX. Către secolul al XX-lea, costumul popular avea formate însușirile tipologice de bază, definite prin unitate în varietate. Forma fundamentală a unității morfologice a fost dată de materia primă, croiala, procedeele decorative de brodat, ornamentație, cromatică, compoziția întregului, categorii de piese care întregeau ansamblul, fiind determinată și de condiții geografice care au permis utilizarea aceluși materii prime în confecționarea pieselor de îmbrăcăminte și a accesoriilor. Astfel, sistemul vestimentar popular era alcătuit din elemente constitutive, care interacționau între ele prin relații de interdependență, compatibilitate și complementaritate (de întregire).

3) Cămașa femeiască la început de secol XX prezenta pe tot întinsul Basarabiei unitate în caracterul morfologic, prin continuarea respectării tiparului de bază, și varietate, în aspectul exterior, iar factorul principal, care a contribuit la individualizarea cămășilor la nivel local și care a generat mai multe variante morfologice-decorative la nivel regional și zonal, a fost tipul pânzei.

4) Studiul podoabelor și accesoriilor, ca parte integrantă a structurii ansamblului vestimentar femeiesc, a arătat că ele au ocupat un loc aparte printre obiectele vieții cotidiene și s-au armonizat cu piesele componente ale portului. Funcția lor, atât în context cotidian cât și sărbătoresc, era cu valoare magică, marca sexul, vârsta, statutul social și civil al purtătoarei.

5) Faptul existenței și dezvoltării costumului popular de patrimoniu în Basarabia de la începutul secolului al XX-lea este argumentat prin următoarele: costumul popular din Basarabia în varianta arhaică, conform materialelor acumulate, a fost perpetuat la început de secol XX, deoarece părțile componente ale costumului popular au continuat să dureze în formule adaptate întregului; astfel că ceea ce are legalitate pentru costumul popular ca întreg, are legalitate și pentru părțile lui componente, deoarece întregul are puterea de argumentare.

6) Au fost investigate configurații ale costumului popular din Basarabia într-un context de început de secol XX, cu implicarea mai multor planuri concomitente de manifestare a lui, ceea ce oferă acestor fapte etnologice dimensiuni proprii. Ajuns să fie rezistent în timp, portul era parte componentă a vieții sociale a comunității și a diverselor aspecte ale rânduiei ei, reprezenta un important mijloc de afirmare a individului la nivel interpersonal și colectiv, dar și de recunoaștere a identității sale etnice și culturale. Corelat cu normele și regulile conviețuirii sociale ale oamenilor, costumul era un mecanism activ

al vieții sociale, un mecanism creator și păstrător de ordine și cultură. Sistemul de reguli al comunității din Basarabia, exprimat prin obiceiul de a purta costum popular adaptat cadrului contextual cotidian sau ceremonial/de ritual, cu un set de mesaje care presupuneau un act de codare și de decodare, în virtutea unui cod cunoscut deopotrivă de emițători și de receptori, asigura ordinea în societatea patriarhală, costumul popular având posibilitatea, mijloacele și condițiile necesare de a oscila fără să-și piardă echilibrul.

În **Capitolul 3 "Costumul popular: continuități și discontinuități"** ne-am propus să examinăm transformările costumului popular în contextul evoluției vestimentației citadine din Basarabia în prima jumătate a secolului al XX-lea³². În ceea ce privește dezvoltarea istorică a portului popular din Basarabia până la Primul Război Mondial, deosebim schimbări produse continuu și treptat prin înserarea intrinsecă a elementelor noi de tip urban, supuse transformării în logica stilului local, regional sau zonal. La baza cauzelor care au inițiat metamorfozarea mai rapidă a portului popular stau nu atât decizii, cât fenomene sociale și politice importante, cum au fost Primul Război Mondial, criza economică, epidemiile, industrializarea și urbanizarea, sub influența cărora mai multe materiale și piese noi de port pătrund în sistemul vestimentar popular. În sate aceste schimbări au dat naștere unor amestecuri și forme hibride, care au afectat valoarea și structura portului local, au condiționat retragerea lui treptată din cotidian, el fiind rezervat doar pentru sărbători și alte momente importante.

Urbanizarea și industrializarea acționau prin mai multe circuite. Structura demografică și cea etnică diminueau capacitatea de menținere a practicilor în domeniul portului țărănesc și au facilitat cristalizarea unei societăți eterogene, opusă celei tradiționale din zona rurală. Evoluția costumului citadin din Basarabia a generat nu doar schimbări strict morfologice în sistemul vestimentar popular, aceasta pune în discuție însăși transformarea formelor de viață socială în perioada dată. De mare însemnătate etnografică este influența directă a costumului urban supus fluctuațiilor modei, cu forme de manifestare dintre cele mai diverse, asupra portului popular din regiune.

Emanciparea orașului și avântul ulterior al economiei au determinat o continuă diferențiere economică și culturală între zonele citadine, pe de o parte, și cele rurale, pe de altă parte. Zonele rurale rămân pentru o perioadă de timp la formele arhaice de port, iar cele urbane se diferențiază tot mai simțitor în ceea ce privește sistemul vestimentar adoptat. Zona citadină, eterogenă sub mai multe aspecte, cu forme de sociabilitate moderne bazate pe interacțiuni sociale impersonale și indirecte, a început să modeleze o societate, deosebită de cea rurală, în care indivizii erau diferiți unii de alții, inclusiv sub raportul vestimentației la modă.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a luat amploare prima etapă de metamorfozare regresivă, care a condiționat modificarea în timp a statutului costumului țărănesc în regiune și, astfel, a început să fie purtat tot mai frecvent un costum care însuma elemente contradictorii. La altă etapă schimbarea aspectului portului s-a datorat influenței vestimentației nobilimii și a burgheziei, apariției modei orașului

³² BUJOREAN, T.P. Evoluția vestimentației citadine din Basarabia în primele patru decenii ale secolului al XX-lea. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Vol. 4, Iași-Chișinău: 2021, pp. 235-242.

și a materialelor industriale. Drept urmare a relației cu populația de la oraș, începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, întâlnim un costum definit prin îmbinarea pieselor de port arhaic cu elemente de tip urban.

Cauza mutațiilor care au marcat costumele populare din Basarabia în prima jumătate a secolului al XX-lea se datorează mentalității că tot ce vine din zona urbei este mai bun. Vestimentația orășenească a început să se implice tot mai activ pe planurile în care se manifesta costumele populare care era mult mai puțin, sau deloc, la pas cu moda. Vestimentația orășenească devine mecanism activ al vieții sociale, ajunge să fie corelată cu normele și regulile conviețuirii sociale ale oamenilor de la sat și înlocuiește treptat portul țărănesc. Astfel, au luat forme orășenizate, în primul rând, îmbrăcămintea, distracțiile, limbajul și apoi cântecele, considerate nu ca distracții, ci ca emanări ale spiritualității locale.

Conform datelor de teren din prima jumătate a secolului al XX-lea, în cadrul riturilor, regăsim tot mai frecvent două tipuri de costum – costumele populare lucrate în cadrul gospodăriei țărănești și cel hibrid, cu disfuncții la nivelul materialului și a tehnicilor de cusut sau de brodat³³. Sistemul vestimentar arhaic și elementele sale componente interacționează diferit cu costumele de tip urban și astfel aceasta îl modifică și îl descompune în mod diferit. În aceste circumstanțe, sub raportul funcționalității, în timp, costumele populare dezvoltă schimbări la nivel structural, deoarece începe să nu corespundă modificărilor survenite în modul de viață al locuitorilor din Basarabia.

Ca urmare a documentării inițiate în muzee și în teren, am identificat caracteristici care denotă disfuncții apărute la nivelul pânzei, structurii (generalizarea atât în sistemul vestimentar femeiesc, cât și cel bărbătesc al cămășii cu platcă)³⁴. Măsurile practice susepuse tendințelor de modificare, ca în cazul cămășilor, care au început să fie luate și pentru cămăși și fote, țin de faptul că foaia din pânza de casă a început să fie înlocuită cu cea din pânză industrială. Încălțăminte tradițională de sărbătoare a fost treptat, sub influența orașului, inundată și substituită de diferite forme meșteșugărești: ghete (joase și înalte), cizme, pantofi, papuci.

Nu afirmăm că transformarea prin descompunere a portului popular a fost cauzată direct de procesul de urbanizare. Au existat o mulțime de alte fenomene responsabile atât de existența, cât și de variația acestui fenomen. Transformările portului popular pot fi explicate prin invocarea mai multor factori determinanți, care țin de coordonatele contextuale cum ar fi aspectele economice, politice, sociale și culturale. Urbanizarea și expansiunea vestimentației au influențat drastic transformarea costumului popular, dar această influență a fost una complexă, fiind realizată prin intermediul mai multor circuite determinative secundare, cum au fost migrarea populației din zona rurală în cea urbană, tipul de profesie adoptat în zona urbană, nivelul veniturilor, tipul de muncă, statutul social, tipuri de vestimentație asociate acestora și modul de viață complementar cu ele. Populația a început să prefere un alt tip de haine, iar preferința lor a fost cauzată de noul tip de comportament³⁵.

³³ BUJOREAN, T. Portul popular în Basarabia la 1918: mărturii documentare, pp. 117-129.

³⁴ Ibidem.

³⁵ BUJOREAN, T. Evoluția vestimentației citadine din Basarabia în primele patru decenii ale secolului al XX-lea. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile*

Materialele de arhivă confirmă că costumele țărănești, legate de caracterul multinațional și divizat al regiunii, după această perioadă, dintr-o îmbrăcăminte generalizată la nivel de habitat rural, ajunge în uz cotidian doar ocazional. Deducem că costumele populare nu mai erau lucrate la o cotă atât de ridicată în gospodăria țărănească, se pierdea tehnica confecționării lui.

Stoparea acestor procese s-a încercat când s-a realizat actul istoric al Unirii (1918)³⁶. Deciziile luate la nivel de stat, implementate sistematic, au fost un factor determinant pentru formarea în timp a cauzelor care au contribuit, ca efect, la reanimarea procesului cultural și readucerea portului popular/național în zona interacțiunilor cotidiene între oameni. A fost mărită capacitatea de producere a costumului popular/național în cadrul gospodăriilor țărănești, lucru care a putut fi realizat prin educația culturală, iar factorii de educație culturală au putut fi implementați într-un cadru mai general de ridicare a standardului de viață a populației urbane și rurale. În aceste condiții, rolul bisericii și a statului în propagarea valorilor naționale este apreciabil, dat fiind faptul că acest rol s-a evidențiat nu doar în sfera învățământului, dar a reușit și în susținerea activității de creație, a valorilor spirituale și a propagandei culturale. Chiar dacă acțiunile Guvernului român nu au căpătat contur, deoarece a existat o ruptură între strategiile preconizate a fi aplicate și perioada de timp rezervată pentru acestea, caracteristicile generale ale costumului popular/național în perioada cercetată pun în evidență un aspect important al funcției portului: prin caracterul unitar al costumului popular individul se integra în colectiv, în societate, într-un stat-națiune care își supunea membrii unei discipline colective, îi menținea într-un soi de tensiune constantă necesară păstrării coeziunii și perpetuării existenței sale³⁷.

Capitolul 4 este intitulat **”Emergența ”costumului național” în RSS Moldovenească”**. Din a doua jumătate a secolului al XX-lea, în plină desfășurare a modernizărilor forțate impuse de regimul comunist, muzeele de profil, prin dezvoltarea fondurilor de patrimoniu etnografic, au depozitat mai multe categorii de obiecte din lumea satului, printre care și piese de port popular. Timp de mai multe decenii obiectivul muzeografilor din rețeaua națională a muzeelor de etnografie a constat în identificarea, colectarea și clasificarea acestui tezaur al culturii și civilizației populare ceea ce a favorizat creșterea colecțiilor de port.

Evenimentele care țin de crearea RASSM (1924), RSS Moldovenești (1940), perioada sovietică 1945–1991, constituie cea de-a doua etapă de transformare a portului popular din Basarabia, etapă în care el a fost asimilat prin deconstrucție într-un ”proiect cultural național de tip sovietic” cu scopul creării și promovării unui ”costum național” al RSS Moldovenești, care pe tot parcursul perioadei sovietice a pretins a fi autentic. Din aceste motive ”costumul național moldovenesc” este un concept inventat, care a
de mâine, 28-29 septembrie 2021. Iași – Chișinău: 2021, Ediția 4, pp. 235-242.

³⁶ CONDRAȚICOVA, L.; BUJOREAN, T.; CERCAȘIN, M.; TOCARCIUC, A.; PINTILEI, E.; ISCHIMJI, A. Actul Unirii Basarabiei cu România de la 1918 și patrimoniul cultural: impact, evoluție, perspective. In: *Dialogica*, 2023, nr. 1(S), supl. nr. 1, pp. 141-154.

³⁷ BUJOREAN, T.P. Portul popular în Basarabia la 1918: Mărturiile documentare. In: *100 de Ani de la Unirea Basarabiei cu România. Rolul politicianului buzoian Alexandru Marghiloman*, Martie 22-23, 2018, Buzău, pp. 117-129.

devenit simbol al diversității etnoculturale în URSS, o ” imagine vizuală nouă”, asociată cu o ”identitate națională nouă”. Conceptul, pe tot parcursul existenței sale, în contextul realității sovietice, a fost articulat cu formula ”înflorirea formei naționale cu conținut socialist” și a fost validat la nivel de conducere de stat și popularizat prin intermediul presei, mass-media, manifestărilor culturale și de protocol.

În încercarea de a demonstra existența ”națiunii moldovenești”, a ”limbii moldovenești”, s-a luat în considerare și necesitatea fabricării unui nou ”costum național”, prin care această națiune să fie capabilă să se identifice. ”Costumul național” de tip nou trebuia să fie produsul evoluției sistemului vestimentar popular, care l-a precedat, cu scopul de a asigura, din punct de vedere ideologic, o metamorfozare rezultată dintr-o transformare perpetuă a acestuia din urmă, transformare atât de evidentă încât nimeni să nu o poată contesta³⁸.

Noile relații sociale au adus cu sine un spectru larg de obiceiuri și ritualuri noi, iar denunțarea autenticului și acceptarea acestor intervenții au creat situația ambiguă când ”costumul național”, inclusiv în cazul RSS Moldovenești, a fost utilizat ca simbol cultural nou. Schimbarea conținutului, prin păstrarea formei naționale, avea scopul de a transpune ideile socialiste în instrumentele de comunicare vizuală stăpânite de acesta. ”Costumul național”, promovat de ideologia sovietică, a fost impus în viața cotidiană și asociat rigorilor de selectare și construire a noilor valori naționale, în detrimentul performanțelor prototipului autentic.

Constatăm că este vorba de subminarea valorii și semnificației costumului popular, acesta fiind prea complex pentru reprezentarea noii identități, întreprinzându-se acțiuni de simplificare a croiului, de înlocuire a materialului, de stilizare a ornamentului și de înlăturare a diferențelor locale, de statut social sau civil. Ornamentul, prin repetate procese de stilizare, a ajuns să-și piardă sensul inițial. Grupuri de semne astrale, motive cosmogonice și magice, arhaice, nu-și mai păstrau originea în conștiința creatorilor de ”costum național”, ele fiind preluate nu în virtutea tradiției, ci datorită expresivității lor plastice³⁹.

Popularizarea ”costumului național”, în contextul noilor inginerii sociale, a fost însoțită de unificarea, în tot spațiul ex-sovietic, a industriei de producție a acestuia. ”Costumul național” devine indispensabil manifestărilor rituale, instrumente cu potențial de impunere a mecanismelor de dominație și control și, implicit, de asigurare a ordinii sociale, prin care se legitima puterea sovietică și obține funcția de a valida ordinea socială și politică existentă. La dezvoltarea și implementarea unui ”costum național moldovenesc”, care să substituie costumul popular, au contribuit operațiile succesive de răspândire a ideologiei de tip sovietic. Consolidarea ”costumului național moldovenesc” s-a bazat pe identificarea unor trăsături specifice sau generale ale prototipului autentic etnografic, capabile să exprime apartenența națională a individului, s-a orientat spre interpretarea și formarea realului ideologic retușat și configurat conform standardele politice în vigoare, era componenta indispensabilă a discuțiilor organizate ”corect” despre diversitatea etnică în URSS.

³⁸ BUJOREAN, T. Considerations regarding the national costume as an object of the soviet propaganda. In: *Brukenthal. Acta Mvsei XIII. 5, Brukenthalia Romanian Cultural History Review*. Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu/Hermannstadt. 2019, nr. 9, pp. 1027-1035.

³⁹ Ibidem.

În primii ani postbelici, dezvoltarea mijloacelor tehnice de producere a determinat în mai multe localități din RSS Moldovenească, fondarea artelurilor care aveau ca scop realizarea vestimentației și accesoriilor și care erau patronate de Consiliul industriei moldovenești (rus: „Молдпромсовет”) din RSSM⁴⁰. ”Costumul național” al RSSM, confecționat la scară industrială, ajunge să fie împuternicit cu funcția de a valida ordinea socială și politică existentă și devine indispensabil manifestărilor rituale prin care se legitima puterea sovietică.

În anii 1960 și 1980, fenomenul de masă folclorist de punere în evidență a unor ”noi tradiții naționale moldovenești” s-a extins considerabil prin intermediul muzeelor din republică, sărbătorilor, festivalurilor⁴¹, olimpiadelor⁴², paradelor, comemorărilor și vizitelor oficiale la nivel național, unional sau internațional, toate fiind mărturii ale formelor exagerate de manifestare a unui fenomen de inventare a tradițiilor de tip socialist prin echivalența ideologică a conceptelor precum tradiție/artă populară/costum popular. Sărbătorile și riturile de ”tip nou”, au fost marcate prin etalarea ”costumului național moldovenesc”, marcă a culturii ”națională după formă și socialistă după conținut”⁴³.

Schimbarea conținutului prin păstrarea aparentă a formei naționale a costumului popular, folosirea patrimoniului, dar nu și a naturii sale, avea scopul de a transpune ideile socialiste în instrumentele de comunicare vizuală, stăpânite de structura portului popular. Sărbătorile și festivalurile cu caracter laic etalau modul de trai și ”cultura de tip nou” al națiunii proaspăt create.

Dacă să definim natura transformărilor, la care a fost supus sistemul vestimentar popular în contextul fenomenului modei de tip sovietic în RSS Moldovenească în a doua jumătate a secolului al XX-lea, atunci putem afirma că el a fost asimilat și prelucrat pentru a fi integrat în fundamentul evolutiv al stilului folcloric, componentă esențială a modei de tip sovietic, unde moda sau schimbările în costum apăreau întotdeauna în cadrul unui stil. Puterea politică, care a generalizat un stat totalitar și care urmărea să impună și să perpetueze propria modă, a înghețat una în cadrul stilului folcloric.

Stilul folcloric presupunea îmbrăcăminte pentru crearea căreia erau utilizate motive, idei, imagini, tehnici de croială și finisare specifice costumului popular. El își are originea în anii '50 ai secolului al XX-lea și s-a dovedit a fi extrem de util pentru idealul estetic din URSS, deoarece a contribuit la popularizarea eforturilor de cultivare a

⁴⁰ CONDRATICOVA, L.; BUJOREAN, T.; CERCAȘIN, M.; TOCARCIUC, A. Ateliere de confecționare a pieselor textile și vestimentare din RSS Moldovenească în anii 1945–1960. In: *Acta Moldaviae Meridionalis*, XXXVIII, 2017, Iași: Editura Pim, pp. 275-286.

⁴¹ CONDRATICOVA, L.; BUJOREAN, T. Confecționarea costumelor naționale și a accesoriilor pentru Festivalul Mondial de Tineret (Moscova, 1957) în cadrul atelierului „Promhudojnik” din Chișinău. In: *ARTA*. 2019, nr. 1(AV), pp. 155-162.

⁴² BUJOREAN, T.P.; CONDRATICOVA, L. Piese vestimentare și accesorii create de artiști plastici din RSS Moldovenească pentru Jocurile Olimpice de la Moscova din anul 1980. In: *Educația în spiritul valorilor naționale și universale din perspectiva dialogului pedagogic*. Ediția 2, Martie 27-28, 2020, Chișinău, pp. 167-173.

⁴³ BUJOREAN, T.P. Considerations regarding the national costume as an object of the soviet propaganda. In: *Brukenthal. Acta Musei XIII*. 5, Brukenthalia, Romanian Cultural History Review Nr. 9, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu/Hermannstadt. 2019, pp. 1027-1035.

stilizărilor bazate pe tradiție și cutumă, incluse ulterior în circuitul socio-cultural de tip sovietic⁴⁴. În RSS Moldovenească, instituția împuternicită cu acest drept era Casa de Modele din Chișinău, înființată în anul 1953, aflată în custodia Ministerului Industriei Ușoare. Principalul obiectiv al transformărilor, extrem de important de realizat pentru pictorii-modelori ai perioadei date, consta în a extrage idei, însușiri și tehnici de lucrat din mostrele de port popular (reproducerea mecanică a acestora nu era agreată), prin integrarea lor ulterioară în tipare vestimentare moderne, încadrate în stilul folcloric, evitând pierderea ”conținutului socialist”. Astfel, funcția oficială a artiștilor responsabili pentru adaptarea modei occidentale la condițiile sovietice de viață, permitea aplicarea dogmelor realismului socialist creațiilor vestimentare inspirate din costumul popular.

În urma analizei operațiunilor de asimilare și prelucrare, la care au fost supuse elementele portului popular pentru formularea stilului folcloric, a fost sesizat ansamblul metodelor, procedeele și regulilor aplicate în acest context, care se rezumă la două etape: descompunerea sistemului vestimentar popular în părți constituente cu scopul de a pleca în analiză de la general la particular și de la compus la simplu; recompunerea ulterioară a părților constituente în noi configurații vestimentare, capabile să evidențieze trăsăturile caracteristice stilului folcloric. Cercetarea de teren ne-a permis să identificăm exemple concrete și relevante pentru a demonstra faptul că vestimentația în stil folcloric, realizată la scară industrială, era propagată în societate prin mai multe canale de difuzare.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În baza studiului referitor la coordonatele dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească a fost obținut tabloul variației lui în ultima sută de ani. Costumul popular, pe parcursul secolului al XX-lea, a fost analizat în contexte de ordin social, economic, politic și ideologic, la care s-au adăugat repere culturale și spirituale. Aspectul general al problemei atinse a condiționat analiza coordonatelor dezvoltării costumului popular pe planuri contextuale, ceea ce ne-a permis să identificăm: 1) coordonata de conservare de la începutul secolului al XX-lea, etapă în care portul popular s-a manifestat în calitate de reper în formularea identității etnice a poporului; 2) coordonata evoluției formelor alterate ale structurilor morfologice și plastico-decorative ale portului popular în secolul al XX-lea, profilate sub impactul procesului de industrializare și a fenomenului modei, a vestimentației de tip urban, dar și de afirmare a identității naționale, de modernizare și adaptare la noile cerințe ale societății din perioada interbelică; 3) coordonata de abandon și de substituire a costumului popular din Basarabia cu ”costum național moldovenesc” de tip sintetic, formă denaturată a costumului popular, instrument, prin intermediul căruia, a fost reprezentată o ”nouă identitate națională” în RSS Moldovenească. Obiectivele stabilite au condus la realizarea scopului propus, iar analiza detaliată și pe multiple aspecte a datelor informaționale a dus la formularea următoarelor concluzii:

⁴⁴ BUJOREAN, T.P. Contribuția portului tradițional moldovenesc la crearea stilului folcloric în vestimentație: cazul RSS Moldovenești. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Vol. 1, Iași-Chișinău: 2020, pp. 248-253.

1) A fost identificată coordonata de conservare a costumului popular din Basarabia de la începutul secolului al XX-lea, când portul popular s-a manifestat în calitate de reper în formularea identității etnice a poporului. Prin sistematizarea datelor privind structurile morfologice și plastico-decorative de bază ale costumului popular, ale formelor lui de manifestare, la începutul secolului al XX-lea, constatăm că acesta a fost perpetuat în varianta arhaică, la fel ca și părțile sale componente, care au continuat să dureze în formule adaptate întregului.

2) Rezistent în timp, portul popular era parte componentă a vieții sociale a comunității și a diverselor aspecte ale rânduiei ei, reprezenta un important mijloc de afirmare a individului la nivel interpersonal și colectiv, dar și de recunoaștere a identității etnice și culturale. Corelat cu normele și regulile conviețuirii sociale ale oamenilor, era un mecanism activ al vieții sociale, un mecanism creator și păstrător de ordine și cultură. Sistemul de reguli al comunității din Basarabia, exprimat prin obiceiul de a purta costum popular adaptat planului contextual cotidian sau ceremonial/de ritual, cu un set de mesaje care presupunea un act de codare și de decodare în virtutea unui cod cunoscut, deopotrivă, de emițători și de receptori, asigura ordinea în societatea patriarhală, costumul popular având posibilitatea, mijloacele și condițiile necesare de a oscila fără să-și piardă echilibrul.

3) Modificările apărute în structura națională a orașului au avut o semnificație etnografică importantă. Procesul de deznaționalizare a orașului a determinat ca majoritatea funcțiilor și manifestărilor contextuale ale costumului popular să fie preluate de vestimentația influențată de modă. Evoluția costumului citadin din Basarabia, a generat nu doar schimbări strict morfologice în sistemul vestimentar popular, aceasta a pus în discuție însăși transformarea formelor de viață socială. Importantă este influența directă a costumului urban, supus fluctuațiilor modei, cu forme de manifestare dintre cele mai diverse, asupra portului popular din regiune.

4) În ceea ce privește dezvoltarea istorică a portului popular din Basarabia, deosebim, în prima jumătate a secolului al XX-lea, până la Primul Război Mondial, schimbări produse continuu și treptat, prin înserarea intrinsecă a elementelor noi de tip urban, supuse transformării în logica stilului local, regional sau zonal. Influența legislației țariste, creșterea populației urbane, diversitatea etnică și culturală, civilizația de tip urban, migrația și mediile de muncă, au penetrat costumul popular, alterându-i funcțiile și contribuind la dispariția lui, prin înlocuirea cu cel de tip citadin. La baza lanțului cauzelor care au inițiat metamorfozarea mai rapidă a portului popular, stau nu atât decizii, cât fenomene sociale, economice, politice și ideologice importante, cum au fost Primul Război Mondial, criza economică, procese mai generale – industrializarea și urbanizarea, sub influența cărora mai multe materiale și piese noi de port pătrund în sistemul vestimentar popular. La sate aceste schimbări au dat naștere unor amestecuri și forme hibride, care au afectat valoarea și structura portului local, au condiționat retragerea lui treptată din cotidian, el fiind rezervat doar pentru sărbători și alte momente importante. Fenomenele sociale și politice, în opinia noastră, au generat mai multe tipuri de cauze distincte ale transformării portului. Structura demografică și cea etnică, diminuau capacitatea de menținere a practicilor în domeniul portului țărănesc și au facilitat cristalizarea unei

societăți eterogene, opusă celei tradiționale din zona rurală, fiind invocate drept cauze a metamorfozării elementelor portului popular.

5) Anumite schimbări în sistemul vestimentar popular au condiționat apariția unor structuri noi, cu mult mai organizate și mai eficiente conectate cu mediul social. Starea de dezechilibru instalată în portul arhaic a favorizat reformularea și recombinarea elementelor constitutive prin noi interconectări și, ca rezultat, s-a obținut o structură nouă, clar definită, inovativă dar nu neapărat pozitivă. Nu toate caracteristicile vestimentației de tip urban, însă, au evoluat spre zona satului cu aceeași viteză. În perioada de trecere de la un tip de vestimentație la altul, extinderea formelor alterate ale costumului popular rezonază cu fenomenul când sunt frecvente mai multe forme de amestec între portul arhaic și cel orășenesc. Vestimentația orășenească devine mecanism activ al vieții sociale, ajunge să fie corelată cu normele și regulile conviețuirii sociale ale oamenilor de la sat și înlocuiește treptat portul țărănesc. Astfel, au luat forme orășenizate, în primul rând, îmbrăcămintea, distracțiile, limbajul și apoi cântecele, socotite nu ca distracții, ci ca emanări ale spiritualității locale. Măsurile de revitalizare a portului popular din perioada interbelică, rezultate din integrarea Basarabiei în structura administrativă și socială a României, au schimbat viața socială și, implicit, culturală a regiunii.

6) În urma investigațiilor noastre, am identificat coordonata de abandon și de substituție a costumului popular din Basarabia cu "costum național moldovenesc" de tip sintetic, formă denaturată a costumului popular, instrument, prin intermediul căruia a fost reprezentată o "nouă identitate națională" în RSS Moldovenească. "Costumul național moldovenesc" este un concept inventat, care a devenit simbol al diversității etnoculturale în URSS, o "imagine vizuală nouă" asociată cu "identitate națională nouă".

7) În urma analizei procesului de substituție a costumului popular cu "costum național moldovenesc", plasat pe o axă mai degrabă ideologică, decât culturală, în RSS Moldovenească, a fost posibilă înțelegerea facturii ideologice a "costumului național de tip nou", menit să atribuie popoarelor din spațiul ex-sovietic o "nouă identitate națională". Examinarea algoritmului constituirii costumului național în RSS Moldovenească ne-a permis să demonstrăm că crearea "națiunii moldovenești", a "limbii moldovenești", a necesitat fabricarea unui "costum național" prin care această națiune să fie capabilă să se identifice. Fenomenul cunoscut ca "costum național" al RSS Moldovenești, care pe tot parcursul perioadei sovietice a pretins a fi autentic, a fost articulat printr-un set de caracteristici ce desemnau diferența în relație cu prototipul său - costumul popular din Basarabia. Acesta funcționa într-un spațiu propriu de acțiune, fiind plasat pe o axă, mai curând, ideologică decât una culturală. Produs al concepțiilor sovietice, bine fundamentat teoretic, "costumul național moldovenesc" a reușit în circa jumătate de secol să-și extindă considerabil aria de influență și să inițieze numeroase falsificări de imagine.

8) Noile relații sociale din RSS Moldovenească au adus cu sine un spectru larg de "obiceiuri și ritualuri noi", iar denunțarea autenticului și acceptarea acestor intervenții a creat situația ambiguă când "costumul național", inclusiv în cazul RSS Moldovenești, este utilizat ca simbol cultural nou. Acțiunile de reprezentare a "noii identități naționale" de factură sovietică erau orientate spre demararea operațiunii de inginerie identitară, demarată prin constituirea RSS Moldovenești și a proiectului de construcție a "națiunii

moldovenești”. Odată cu aplicarea planului stalinist, are loc reducerea substanțială a sistemului de valori ale portului popular din Basarabia, declanșarea unor deformări și distorsiuni care ilustrează articularea unei ”imagini vizuale noi” și a modalității de implementare și punere în practică a noilor criterii de evaluare. ”Costumul național” promovat de ideologia sovietică a fost impus în viața cotidiană și asociat rigorilor de selectare și construire a ”noilor valori naționale”, în detrimentul performanțelor prototipului autentic. Constatăm, că este vorba de subminarea valorii și semnificației costumului popular, acesta fiind prea complex pentru reprezentarea noii identități, întreprinzându-se acțiuni de simplificare a croiului, înlocuire a materialului, stilizare a ornamentului și de înlăturare a diferențelor locale. Popularizarea ”costumului național moldovenesc”, în contextul noilor inginerii sociale, este însoțită de unificarea, în tot spațiul controlat de URSS, a industriei de producție a acestuia. ”Costumul național moldovenesc” devine indispensabil manifestărilor rituale prin care se legitima puterea sovietică. Fiind parte componentă obligatorie a riturilor politice care erau instrumente de asigurare a ordinii sociale cu potențial de impunere a mecanismelor de dominație și control, ”costumului național moldovenesc” i s-a atribuit funcția de a valida ordinea socială și politică existentă.

9) Reflectarea procesului de constituire a modei de tip sovietic și a vestimentației în stil folcloric, bazate pe ansamblul vestimentar popular, a demonstrat că puterea politică urmărea să impună și să perpetueze propria modă prin a îngheța una în cadrul stilului folcloric. În această tentativă, toate elementele cuprinse în categoriile portului popular au fost incluse în lanțul transformărilor bazate nu pe explorarea caracteristicilor și performanțelor acestora dar pe identificarea unor trăsături generale care să poată formula definiția conceptului de stil folcloric, capabil, la rândul său, să inițieze modele vestimentare promovate în producția de masă a industriei ușoare a RSS Moldovenești.

10) Stabilite, anterior, în cadrul cercetării, diferențele între noțiunile costum popular din Basarabia și ”costum național moldovenesc” al RSS Moldovenești, menționăm că, acesta din urmă, era definit de o gamă largă de ținute de scenă și de teatru, de produse vestimentare ale asociațiilor, artelurilor și combinatelor de producere, de vestimentație în stil folcloric ale caselor de modele, că ”costumul național moldovenesc” al RSS Moldovenești nu poate fi perpetuat ca prezență fizică în societate deoarece, el emite și transmite în continuare mesaje ideologice, influențează și modelează percepția evenimentelor în interiorul societății.

11) Având în vedere importanța cercetării coordonatelor dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească, prin rezultatele obținute, este validată ipoteza inițială conform căreia costumul popular din Basarabia și RSS Moldovenească, în realitatea obiectivă a contextelor sociale, economice, politice, ideologice, formate, la rândul lor, din mai multe planuri contextuale, cu evenimente produse concomitent sau progresiv și treptat, pe parcursul secolului al XX-lea, a fost supus la două tipuri distincte de transformări: 1) dezvoltarea continuă a costumului popular într-un sistem vestimentar hibrid până la mijlocul secolului al XX-lea, urmată de dispariția sa treptată din uzul cotidian și festiv; 2) dezvoltarea forțată, determinată, în mare parte, de circumstanțele politice de după cel de-Al Doilea Război Mondial, urmată de substituirea costumului popular cu un ”costum național moldovenesc” de factură ideologică, având scopul de a

conferi o "nouă identitate națională" populației din RSS Moldovenească, parte a URSS.

Cercetarea de față a condus spre determinarea coordonatelor dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească, stabilind foarte clar diferențele între noțiunile "costum popular din Basarabia", "port popular", "port autentic" și "costum național moldovenesc", astfel că abdicarea de la rigorile costumului popular din Basarabia a reprezentat o provocare majoră a secolului trecut, care trebuie să fie depășită în secolul al XXI-lea, pentru a pune în valoare portul popular autentic.

RECOMANDĂRI

1) În domeniul patrimonializării și cercetărilor teoretice etno-istorice și artistice:

Valorificarea patrimoniului cultural constituie un obiectiv de importanță majoră și prin demersul raportat la valorile artei populare reiterăm obligativitatea protejării moștenirii culturale transmisă prin intermediul pieselor de port autentic.

Prin consolidarea informațiilor privind elementele moștenirii etnografice autentice, conservate în colecții muzeale și private, este recomandată menținerea interesului specialiștilor în materie de modă pentru a valorifica costumul popular cotidian, cel de sărbătoare și de ritual, în cadrul mai complex al portului popular de patrimoniu.

În pofida faptului că actualmente costumul popular de patrimoniu este suficient de bine conturat grație străduințelor muzeografilor, încă mai există "costume naționale moldovenești", de factură sovietică, care au substituit vechiul port popular și au servit proiectului de inginerie identitară. Pentru a evita prezența lor fizică și simbolică în societate, recomandăm excluderea din circuit, în timp, a acestor segmente denaturate de costum.

2) În domeniul aplicativ al dezvoltării artizanatului, designului vestimentar etc.:

Societatea modernă din Republica Moldova adoptă tot mai frecvent elemente ale portului popular, asociindu-le contextelor sărbătorești și de ritual. Recomandăm extinderea utilizării cămășii cu altiță ca piesă de patrimoniu. Dovadă a colaborării între tradiție și inovație, ea poate fi purtată în format autentic cu toate însemnele perfecționate de sute de ani, dar și în unul stilizat (acesta fiind specificat pentru a evita erorile), cu noi valențe de expresivitate estetică și simbolică, regăsită fiind și în varianta vestimentației de stradă cu tendința de a se afirma într-un aspect nou, prezent la activități cotidiene.

În cazul festivalurilor, concursurilor folclorice, expozițiilor muzeale, a prezentărilor de modă, recomandăm reabilitarea costumului popular de patrimoniu în conținutul contemporan cu scopul de a oferi o experiență estetică inedită, ce ar presupune o urmărire și apreciere a elementelor de port popular autentic, dar și a colecțiilor vestimentare inspirate din creația populară. Actul de percepere a formelor prezentate, a costumului popular autentic ori a ținutelor inspirate din acesta, ar implica transferul lui de pe planul timpului trecut în cel cotidian, modern.

BIBLIOGRAFIA REZUMATULUI TEZEI:

1. BÂTCĂ, M. *Costumul popular românesc*. București: Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, 2006. 242 p. ISBN 973-0-04 723-5
2. BUJOREAN, T. Considerations regarding the national costume as an object of the soviet propaganda. In: *Brukenenthal. Acta Mvsei XIII. 5, Brukenenthalia Romanian Cultural History Review*. Editura Muzeului Național Brukenenthal, Sibiu/Hermannstadt. 2019, nr. 9, pp. 1027-1035. ISSN 2285-9497. ISSN-L 2285-9489.
3. BUJOREAN, T.P. Coordonatele dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească: repere istoriografice și surse de documentare. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Vol. 7, Iași-Chișinău-Lviv: 2024, pp. 559-573. ISSN 2558-894X.
4. BUJOREAN, T. Relații de interdependență și interinfluență între costumul popular moldovenesc cotidian și cel de sărbătoare în perioada contemporană. In: *Revista de Etnologie și Culturologie*. 2016, nr. 20, pp. 135-139. ISSN 1857-2049.
5. BUZILĂ, V. *Costumul popular din Republica Moldova*. Chișinău: Reclama, 2011. 159 p.: il., fotogr. ISBN 978-9975-105-60-6
6. DOAGĂ, A. *Ii și cămăși românești*. București: Ed. Tehnică, 1981. 60 p. [online] [citat 15.04.2020]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/258597597/Ii-%C5%9Fi-c%C4%83m%C4%83%C5%9Fi-romane%C5%9Fi-de-Aurelia-Doag%C4%83>
7. ENĂCHESCU-CANTEMIR, A. *Portul popular românesc*. București: Meridiane, 1971. 182 p. [online] [citat 17.07.2023]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/436763075/1971-Portul-popular-romanesec-Alexandrina-En%C4%83chescu-Cantemir-pdf>
8. Modele de costume naționale din Moldova. In: *Cultura Moldovei*. 1957. 26 septembrie, p. 3.
9. PALIȚ-PALADE, Iu. *Portul popular din Republica Moldova*. Chișinău: Grafema-Libris, 2003. 40 p.
10. PAVEL, E. *Portul popular din zona Iași*. București: Meridiane, 1975. 40 p.
11. PAVEL, E. *Portul popular moldovenesc*. Iași: Junimea, 1976. 208 p.
12. PAVELIUC OLARIU, A. *Arta Populara Din Zona Botosanilor. Portul Popular*. Botoșani: Muzeul Județean Botoșani, 1980. 163 p. [online] [citat 17.07.2023]. Disponibil: <https://pdfcoffee.com/paveliuc-olariu-angela-arta-populara-din-zona-botosanilor-portul-popular-pdf-free.html>
13. POP, M. *Obiceiuri tradiționale românești*. București: Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice, 1976. 192 p. ISBN 973-34-0622-8
14. STOICA, G.; PETRESCU, P. *Dicționar de artă populară*. București: Editura Enciclopedică, 1997. 520 p. ISBN 973450214X, ISBN 9789734502141
15. ȘOFRANSKY, Z. Aspecte estetice în arta tradițională. In: *Revista de Etnologie și Culturologie*. 2015, nr. 18, pp. 8-14. ISSN 1857-2049
16. ȘOFRANSKY, Z.; ȘOFRANSKY, V. *Cromatica tradițională românească*. București: Editura Etnologică, 2012, 454 p. ISBN 9789738920378
17. ȚURCANU, V. *Costumul: tradiție și modernitate – valorificări*. Chișinău: Notograf Prim, 2012. 272 p.

18. ГЛУШКО, М.С. *Методика польового етнографічного дослідження: Навч. посібник*. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 288 р. ISBN 978-966-613-600-1 [online] [citat 17.03.2020]. Disponibil: https://shron3.chtyvo.org.ua/Hlushko_Mykhailo/Metodyka_polovoho_etrohrafichnoho_doslidzhennia.pdf

19. ДИМИТРИУ, М.; ЗЕЛЕНЧУК, В. *Молдавский национальный костюм*. Кишинёв: Тимпул, 1975. 61 р.

20. ЗЕВИНА, А.М.; ЛИВШИЦ, М.Я. *Национальные костюмы Молдавии*. Кишинёв: Картя Молдовеняскэ, 1960. 32 р. + 52 р. ил.

21. ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de centru ale RSS Moldoveneşti. Молдавский сценический костюм. Центральные районы Молдавской ССР*. Кишинёв: Тимпул, 1988.

22. ЗЕЛЕНЧУК, В. Молдавский национальный костюм – *Moldavian National Costume*. Кишинёв: Тимпул, 1985. 143 р.

23. ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de nord ale Moldovei. Молдавский сценический костюм. Северные районы Молдавии*. Кишинёв: Тимпул, 1985.

24. ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de pe malul stâng al Nistrului. Молдавский сценический костюм. Левобережные районы МССР*. Кишинёв: Тимпул, 1985.

25. ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Costumul scenic moldovenesc. Raioanele de sud ale RSSM. Молдавский сценический костюм. Южные районы МССР*. Кишинёв: Тимпул, 1990.

26. ПРИГАРИН, А.А. Вариативность этнографического знания: потенциал источников и разнообразие подходов, In: *Интеграция археологических и этнографических исследований: сборник научных трудов*. Часть 1. Казань: Институт истории им. Ш.Марджани АН РТ, 2010, pp. 29-35. ISBN 978-5-94981-156-6.

27. РЭДКЛИФФ-БРАУН, А.Р. *Структура и функция в примитивном обществе*. Очерки и лекции. М.: Вост. лит., 2001. 304 р. ISBN 5-02-018224- 9 [citat 17.03.2020]. Disponibil: https://static.iea.ras.ru/books/Ethnographic_library/Radcliffe-Brown_Structure_and_Function.pdf

28. ШАРАНУЦА, С. *Costum național moldovenesc de femeie. Молдавский национальный женский костюм. Moldavian women's national costume*. Тирасполь: Тип. г. Тирасполя; ШАРАНУЦА, С. *Costumul național al femeii găgăuze. Гагаузский национальный женский костюм. Gargauz women's national costume*. Тирасполь: Тип. г. Тирасполя; ШАРАНУЦА, С. *Costum național găgăuz pentru bărbați. Гагаузский национальный мужской костюм. Gargauz men's national costume*. Тирасполь: Тип. г. Тирасполя; ШАРАНУЦА, С. *Motive naționale. Национальные мотивы*. Тирасполь: Тип. г. Тирасполя.

32. "Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine", ediția I [online] [citat 17.07.2023]. Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=yBn-CqV3s_IY&ab_channel=BibliotecaNa%C5%A3ional%C4%83aRepubliciiMoldova

33. „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”, ediția a II-a [online] [citat 17.07.2023]. Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=_dFrQBbn490&ab_channel=IDSITV

PUBLICAȚIILE AUTORULUI LA TEMA TEZEI

Articole în reviste științifice

Articole în reviste din străinătate recunoscute

1. BUJOREAN, T.P. Considerations regarding the national costume as an object of the soviet propaganda. In: *Brukenthal. Acta Musei XIII*. 5, Brukenthalia, Romanian Cultural History Review Nr. 9, Editura Muzeului Național Brukenthal, Sibiu/Hermannstadt. 2019, pp. 1027-1035. ISSN 2285-9497, ISSN-L 2285-9489.

2. BUJOREAN, T.P. Creating an art installation (2D and 3D) that expresses the feeling of DOR and is based on: 1. Lyrical, vocal folk creation. 2. The repertoire of Bessarabian ornamentation. *ERASMUS+, Staff Mobility for Teaching and Training Mobility Agreement; Journée d'étude organisée par Anne-Marie Vuilleminot et Tatiana Sirbu, Mémoires, nostalgies et recompositions identitaires dans les Balkans*. UCLouvain (LAAP), Louvain-la-Neuve, Belgia, Iulie 19-29, 2021.

3. BUJOREAN, T.P. Doină și dor-repere în mediul artistic contemporan. In: *Journée d'étude Logiques nostalgiques contemporaines DOR et SEVDAH*. UCLouvain (LAAP). Louvain-la-Neuve, Belgia, Decembrie 17, 2019.

4. BUJOREAN, T.P. Elaboration of a work of art (installation) that combines three forms of artistic expression of the symbol DOR: word, image, form. *ERASMUS+, Staff Mobility for Teaching and Training Mobility Agreement; Journée d'étude organisée par Anne-Marie Vuilleminot et Tatiana Sirbu, Mémoires, nostalgies et recompositions identitaires dans les Balkans*. UCLouvain (LAAP), Louvain-la-Neuve, Belgia, Mai 25 - Iunie 04, 2021.

5. CONDRATICOVA, L.; **BUJOREAN, T.**; CERCAȘIN, M.; TOCARCIUC, A. Ateliere de confecționare a pieselor textile și vestimentare din RSS Moldovenească în anii 1945–1960. In: *Acta Moldaviae Meridionalis*, XXXVIII, 2017, Iași: Editura PIM, pp. 275-286. ISSN 0257-7372.

în reviste din Registrul National al revistelor de profil, cu indicarea categoriei categoria A, Baza de date SCOPUS

6. CONDRATICOVA, L.; **BUJOREAN, T.** Confecționarea costumelor naționale și a accesoriilor pentru Festivalul Mondial de Tineret (Moscova, 1957) în cadrul atelierului „Promhudojnik” din Chișinău. In: *ARTA*. 2019, nr. 1(AV), pp. 155-162. ISSN 1857-1042.

categoria B

7. BUJOREAN, T. Producerea pieselor vestimentare în Chișinăul postbelic. In: *Dialogica*. 2020, nr. 3, pp. 113-118. ISSN 2587-3695.

8. BUJOREAN, T. Relații de interdependență și interinfluență între costumul popular moldovenesc cotidian și cel de sărbătoare în perioada contemporană. In: *Revista de etnologie și culturologie*. 2016, nr. 20, pp. 135-139. ISSN 1857-2049.

9. CONDRATICOVA, L.; **BUJOREAN, T.**; CERCAȘIN, M.; TOCARCIUC, A.; PINTILEI, E.; ISCHIMJI, A. Actul Unirii Basarabiei cu România de la 1918 și patri-

moniul cultural: impact, evoluție, perspective. In: *Dialogica*, 2023, nr. 1(S), supl. nr. 1, pp. 141-154. ISSN 2587-3695

10. CONDRATICOVA, L.; BUJOREAN, T.; CERCAȘIN, M.; TOCARCIUC, A.; PINTILEI, E. Expedițiile etnografice și importanța lor în dezvoltarea artizanatului din RSS Moldovenească. In: *Akademios*. 2020, nr. 2(57), pp. 144-154. ISSN 1857-0461.

Articole în culegeri științifice naționale/internaționale culegeri de lucrări științifice editate peste hotare

11. BUJOREAN, T.P. Portul popular în Basarabia la 1918: Mărturii documentare. In: *100 de Ani de la Unirea Basarabiei cu România. Rolul politicianului buzoian Alexandru Marghiloman*. Buzău: Mad Linotyp, 2018, pp. 117-129. ISBN 978-973-7764-43-0.

12. BUJOREAN, T. Ritmul în sistemul ornamental și cel structural al portului popular. Studiu de caz: cămașa femeiască. In: *Tradiție și contemporaneitate în artele vizuale și culturologie. Studii interdisciplinare*. În onoarea doctorului în studiul artelor Ludmila Toma. Iași-Chișinău. 2020, pp. 219-230. ISSN 2558-894X.

Articole în materiale ale conferințelor științifice în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

13. BUJOREAN, T.P. Contribuția portului tradițional moldovenesc la crearea stilului folcloric în vestimentație: cazul RSS Moldovenești. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Vol. 1, Iași-Chișinău: 2020, pp. 248-253. ISSN 2558-894X.

14. BUJOREAN, T.P. Coordonatele dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească: repere istoriografice și surse de documentare. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Vol. 7, Iași-Chișinău-Lviv: 2024, pp. 559-573. ISSN 2558-894X.

15. BUJOREAN, T.P. Evoluția vestimentației citadine din Basarabia în primele patru decenii ale secolului al XX-lea. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Vol. 4, Iași-Chișinău: 2021 pp. 235-242. ISSN 2558-894X.

16. BUJOREAN, T.P. Strategii de corelare în sistemul costum tradițional – material textil. In: *Arta și Tradiția în Europa*, ediția a VIII-a, studii de specialitate. August, 2017, Iași, România, pp. 118-121. ISSN 2067-6719.

în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

17. BUJOREAN, T.P.; CONDRATICOVA, L. Piese vestimentare și accesorii create de artiști plastici din RSS Moldovenească pentru Jocurile Olimpice de la Moscova din anul 1980. In: *Educația în spiritul valorilor naționale și universale din perspectiva dialogului pedagogic*. Ediția 2, Martie 27-28 2020, Chișinău, pp. 167-173. ISBN 978-9975-3452-6-2.

6.3. în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională

18. BUJOREAN, T.P. Costumul popular și moda în RSS Moldovenească. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 7, Vol. 2, Iunie 15, 2018, Chișinău, pp. 18-24. ISBN 978-9975-108-46-1.

19. BUJOREAN, T.P. Costumul tradițional moldovenesc: etapele principale de evoluție. In: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 5, Vol. 3, Martie 15, 2016, Chișinău, pp. 30-34.

20. BUJOREAN, T.P. Vestimentația tradițională a moldovenilor în perioada 1945–1956. In: *Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective*. Ediția 3, Iunie 21-22, 2019, Bălți, pp. 394-398. ISBN 978-9975-3316-1-6.

Teze ale conferințelor științifice

în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

21. BUJOREAN, T.P. The accessories of the folk costume in Bessarabia at the beginning of the 20th century. In: *Yesterday's heritage – implications for the development of tomorrow's sustainable society*. Ediția 3, Chișinău, Februarie 11-12, 2021, pp. 42-43. ISSN 2558-894X.

în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

22. BUJOREAN, T.P. Activitatea atelierelor de confecționare a costumului național moldovenesc în primele decenii postbelice. In: *Latinitate, Romanitate, Românitățe*. Ediția 4, Chișinău, 6-7 noiembrie 2020, pp. 70-72. ISBN 978-9975-152-56-3.

23. BUJOREAN, T.P. Compoziția ornamentală în sistemul structural al portului tradițional moldovenesc. In: *Învățământul artistic – dimensiuni culturale*. Chișinău, 19 aprilie 2019, pp. 59-60. ISBN 978-9975-84-088-0.

24. BUJOREAN, T.P. Costumul național moldovenesc în contextul evenimentelor internaționale: anii 1970–1980. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Ediția 1, Chișinău, 23-24 septembrie 2019, pp. 22-23. ISBN 978-9975-3290-4-0.

25. BUJOREAN, T.P. Costumul popular și moda în RSSM: dileme, transformări, evoluție. In: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Institutul Patrimoniului Cultural. Ediția 10, Chișinău, 30-31 mai 2018, pp. 101-102. ISBN 978-9975-84-063-7.

26. BUJOREAN, T.P. Relații de interdependență și interinfluență între costumul popular moldovenesc cotidian și cel de sărbătoare în perioada contemporană. In: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Institutul Patrimoniului Cultural. Ediția 8, Chișinău, 31 mai – 2 iunie 2016, p. 74. ISBN 978-9975-84-014-9.

27. BUJOREAN, T.P. Strategii de corelare în sistemul costum tradițional – material textil. In: *Patrimoniul etnologic: concepte, tendințe și abordări*. Chișinău, 23-24 mai 2017, p. 15. ISBN 978-9975-84-028-6.

ADNOTARE

BUJOREAN Tatiana. „Coordonate ale dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească”, teză de doctor în istorie, specialitatea 612. 01 – *Etnologie*.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 484 de titluri, 3 anexe, 101 figuri, 194 de pagini de text de bază, total 252 de pagini. Rezultatele obținute sunt publicate în 27 de lucrări științifice.

Scopul lucrării: constă în fundamentarea teoretică și aplicativă a coordonatelor dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească în secolul al XX-lea.

Obiectivele cercetării: sistematizarea datelor privind structurile morfologice și plastico-decorative de bază ale costumului popular din Basarabia, ale formelor lui de manifestare la începutul secolului al XX-lea; reflectarea și interpretarea principalelor transformări ale contextelor și, implicit, planurilor de referință care au înlesnit reducerea sferei de acțiune a sistemului vestimentar analizat; identificarea și precizarea modificărilor intervenite în sistemul vestimentar țărănesc în prima jumătate a secolului al XX-lea; examinarea principalelor transformări ale contextelor și planurilor contextuale care au favorizat algoritmul constituirii ”costumului național” în RSS Moldovenească; analiza procesului de substituire a costumului popular cu ”costum național moldovenesc”, plasat pe o axă mai degrabă ideologică decât culturală; reflectarea procesului de constituire a modei de tip sovietic și a vestimentației în stil folcloric, bazate pe ansamblul vestimentar popular în RSS Moldovenească; prezentarea coordonatelor dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească în secolul al XX-lea.

Noutatea și originalitatea științifică: teza este o primă investigație științifică complexă, din punct de vedere istoric și etnologic, care reevaluează informațiile despre evoluția și statutul portului popular din Basarabia și RSS Moldovenească în secolul al XX-lea.

Ipoteza: Având în vedere importanța cercetării științifice a coordonatelor dezvoltării costumului popular din Basarabia și RSS Moldovenească în realitatea obiectivă a contextelor sociale, economice, politice, ideologice, formate, la rândul lor, din mai multe planuri contextuale, cu evenimente produse concomitent sau progresiv și treptat pe parcursul secolului al XX-lea, demersul prezent pleacă de la ipoteza că în această perioadă s-au produs două tipuri distincte de transformări ale sistemului vestimentar popular: 1) dezvoltarea continuă a costumului popular într-un sistem vestimentar hibrid până la mijlocul secolului al XX-lea, urmată de dispariția sa treptată din uzul cotidian și festiv; 2) dezvoltarea forțată, determinată, în mare parte, de circumstanțele politice de după cel de-Al Doilea Război Mondial, urmată de substituirea costumului popular cu un ”costum național moldovenesc” de factură ideologică, având scopul de a conferi o ”nouă identitate națională” populației din RSS Moldovenească, parte a fostei URSS.

Semnificația teoretică: valoarea teoretică a tezei constă în accentuarea semnificațiilor complexe, a legităților și specificului dezvoltării costumului popular în secolul al XX-lea.

Valoarea aplicativă: teza poate servi drept punct de reper pentru specialiști la pregătirea tezelor de licență, master și doctorat, pentru lucrări de sinteză privind geneza portului popular, ca suport de curs în cursuri universitare la etnologie, antropologie culturală și istorie ș.a.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetărilor au fost valorificate în 27 de publicații, 5 articole în reviste internaționale, 1 articol în revistă categoria A (SCOPUS), 4 articole în reviste naționale Categoria B, 2 materiale în culegeri naționale/internaționale, 8 materiale ale conferințelor naționale/internaționale, 7 rezumate ale conferințelor științifice. Rezultatele cercetărilor au fost aprobate la 15 conferințe naționale și internaționale.

ANNOTATION

BUJOREAN Tatiana. „Coordinates of the development of the folk costume of Bessarabia and the Moldavian SSR”, Doctoral Thesis in History, Specialty 612.01 – *Ethnology*.

Thesis structure: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 484 titles, 3 annexes, 194 pages of basic text, 101 of figures, total 252 pages. The results obtained are published in 27 of scientific papers.

The purpose of the work: theoretical and applicative establishment of the coordinates of the development of the folk costume of Bessarabia and the Moldavian SSR in the 20th century.

Research objectives: systematization of data on the basic morphological and plastic-decorative structures of the folk costume of Bessarabia, of its forms of manifestation at the beginning of the 20th century; reflection and interpretation of the main transformations of the contexts and, implicitly, the reference plans that facilitated the reduction of the scope of action of the analyzed clothing system; identification and specification of the changes that occurred in the peasant clothing system in the first half of the 20th century; examination of the main transformations of the contexts and contextual plans that favored the algorithm of the establishment of the „national costume” in the Moldavian SSR; analysis of the process of substituting the folk costume with the „Moldovan national costume”, placed on an ideological rather than cultural axis; reflection of the process of establishing Soviet-style fashion and folk-style clothing, based on the folk costume ensemble in the Moldavian SSR; presentation of the coordinates of the development of the folk costume of Bessarabia and the Moldavian SSR in the 20th century.

Scientific novelty and originality: the thesis is a first complex scientific investigation, from a historical and ethnological point of view, which re-evaluates information about the evolution and status of the folk costume in Bessarabia and the Moldavian SSR in the 20th century.

Hypothesis: Considering the importance of the scientific research of the coordinates of the development of the popular costume from Bessarabia and the Moldavian SSR in the objective reality of the social, economic, political, ideological contexts, formed, in turn, from several contextual plans, with events produced simultaneously or progressively and gradually during the 20th century, the present approach starts from the hypothesis that during this period two distinct types of transformations of the popular clothing system occurred: 1) the continuous development of the popular costume in a hybrid clothing system until the middle of the 20th century, followed by its gradual disappearance from everyday and festive wear; 2) the forced development, largely determined by the political circumstances after the Second World War, followed by the substitution of the folk costume with an ideological „Moldovan national costume”, with the aim of conferring a „new national identity ” to the population of the Moldavian SSR, part of the former USSR.

Theoretical significance: consists in emphasizing the complex meanings, regularities and specifics of the development of the folk costume in the 20th century.

Applicative value: the thesis serves as a reference point for specialists in the preparation of bachelor’s, master’s and doctoral theses, for synthesis papers on the genesis of folk costume, as a course support in university courses in ethnology, cultural anthropology and history, etc.

Implementation of scientific results: the research results were capitalized in 27 publications, 5 articles in international journals, 1 article in a category A journal (SCOPUS), 4 articles in national Category B journals, 2 materials in national/international collections, 8 materials of national/international conferences, 7 abstracts of scientific conferences. The research results were approved at 15 national and international conferences.

АННОТАЦИЯ

БУЖОРЯН Татьяна. „Координаты развития народного костюма в Бессарабии и Молдавской ССР”, докторская диссертация по истории, специальность 612.01 – *Этнология*.

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография 484 названий, 3 приложения, 194 страниц основного текста, 101 рисунок, 262 страниц текста. Полученные результаты опубликованы в 27 научных работах.

Цель исследования: состоит в теоретическом и прикладном обосновании координат развития народного костюма в Бессарабии и Молдавской ССР в XX веке.

Задачи исследования: систематизация данных об основных морфологических и пластико-декоративных аспектах народного костюма Бессарабии, формах его проявления в начале XX века; отражение и интерпретация основных преобразований контекстов и, соответственно, контекстных планов, способствовавших сокращению сферы действия анализируемой системы одежды; выявление и конкретизация изменений, произошедших в системе крестьянской одежды в первой половине XX века; рассмотрение основных трансформаций контекстов и контекстных планов, благоприятствовавших алгоритму становления «национального костюма» в Молдавской ССР; анализ процесса замены народного костюма «молдавским национальным костюмом», поставленный, скорее, на идеологическую, а не культурную ось развития; отражение процесса становления советской моды и народного стиля в одежде на основе народного костюма в Молдавской ССР; рассмотрение координат развития народного костюма Бессарабии и Молдавской ССР в XX веке.

Научная новизна и оригинальность: это первое комплексное научное исследование с историко-этнологической точки зрения, которое по-новому оценивает сведения об эволюции и статусе народного костюма в Бессарабии и Молдавской ССР в XX веке.

Гипотеза: Учитывая важность научного исследования координат развития народного костюма Бессарабии и Молдавской ССР в объективной реальности социального, экономического, политического, идеологического контекстов, формируемой, в свою очередь, из нескольких контекстуальных планов, Поскольку события происходили одновременно или постепенно и постепенно в течение 20-го века, настоящий подход исходит из гипотезы, что в этот период произошли два различных типа трансформаций системы популярной одежды: 1) непрерывное развитие народного костюма. в гибридной системе одежды до середины XX века с последующим ее постепенным исчезновением из повседневной и праздничной одежды; 2) форсированное развитие, во многом обусловленное политическими обстоятельствами после Второй мировой войны, с последующей заменой народного костюма идеологическим «молдавским национальным костюмом», с целью придания населению «новой национальной идентичности» Молдавская ССР, часть бывшего СССР.

Теоретическая значимость: состоит в подчеркивании смысла, закономерностей и особенностей развития народного костюма в XX веке.

Практическая значимость: диссертация может служить ориентиром для специалистов при подготовке бакалаврских, магистерских, докторских диссертаций, для университетских работ по генезису народного костюма, этнологии, культурной антропологии, истории и т.д.

Внедрение научных результатов: результаты исследования использованы в 27 публикациях, в том числе в 5 статьях в международных журналах, 1 статье в журнале категории А (SCOPUS), 4 статьях в национальных журналах категории В, 2 материалах в национальных/международных сборниках, 8 материалах в национальных/международных конференциях, 7 тезисов для научных конференций. Результаты исследования были одобрены на 15 национальных и международных конференциях.

BUJOREAN Tatiana

**COORDONATE ALE DEZVOLTĂRII COSTUMULUI POPULAR
DIN BASARABIA ȘI RSS MOLDOVENEASCĂ**

Teză de doctor în istorie
specialitatea 612.01 *Etnologie*

Rezumatul tezei de doctor în istorie
Aprobat spre tipar: 14 ianuarie 2025
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de autor: 2,4
Formatul hârtiei 60×84 1/16
Tiraj 30 ex.
Comanda nr.